

τα Χορτάτα

ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 25 • ΙΟΥΝΙΟΣ – ΙΟΥΛΙΟΣ – ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2017 • ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ • tachortata.blogspot.gr

Τριμηνιαία περιοδική έκδοση του Συλλόγου των Απανταχού Χορτιωτών Λευκάδος

ΠΡΩΤΗ ΣΕΛΙΔΑ

Καλοκαίρι 2017

Χορτάτα: Η ώρα της συγκομιδής
Ρεβίθια στα Σταυρωτά

«Η γη θεός ούσα ... τους άριστα αυτήν θεραπεύοντας πλείστα αγαθά αντιποιεί» (Η γη ως θεά ... ανταποδίδει πλουσιοπάροχα τα αγαθά της σ' εκείνους που την καλλιεργούν με σεβασμό και μεράκι) [Ξενοφ. Οικονομικός, 5, 12]

Θέρος «στων
ασταχιώνε την ακμή»

Φωτο: Fritz Berger (Ρίκος)

Ένα νοικοκυριό στα Χορτάτα των αρχών του 18ου αιώνα

■ Του ΑΓΓΕΛΟΥ Γ. ΧΟΡΤΗ | Σελ. 6-7

«Πάντα του οίκου δοκεί μοι είναι όσα τις κέκτπηται» (= θεωρώ ότι στο νοικοκυριό ανήκουν όλα όσα έχει κανείς, Ξενοφ. Οικονομικός, 1,5)

Στο ερώτημα ποια ήταν η εικόνα ενός νοικοκυριού σε μια αγροτική κοινότητα, όπως ήταν τα Χορτάτα αλλά και όλες οι αγροτικές κοινότητες, στις αρχές του 18ου αιώνα, μπορούμε να λάβουμε απαντήσεις από τα νοταριακά έγγραφα της εποχής, με βάση τα οποία μας δίνεται η δυνατότητα να ανασυνθέσουμε την κοινωνική και οικονομική ζωή και τα προβλήματα των ανθρώπων που ζούσαν τότε. Ιδιαίτερως αποκαλυπτικά είναι τα έγγραφα που σχετίζονται με τον γάμο και την προίκα, καθώς, μέσα από αυτά, όχι μόνο μπορούμε να δούμε την οργάνωση ενός νοικοκυριού της εποχής, και, μέσω αυτής τη ζωή και τις ασχολίες των ανθρώπων, αλλά και να καταλήξουμε σε εύλογα συμπεράσματα για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν...

← Αττική μελανόμορφη λήκυθος που αποδίδεται στον ζωγράφο Άμαση (550-530 π. Χ.). Στο κέντρο υφάντριες σε κάθετο αργαλειό και αριστερά γνέσιμο με ρόκα. Μητροπολιτικό Μουσείο Ν.Υ.

Το γράμμα
της Σύνταξης

Μπάρμπα Τιπούκειτος:
«Εχω ένα όνειρο...»

Σελ. 2-3

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΑΚΟΜΗ

Γεγονότα και σχόλια Σελ. 4 & 5

Μνήμες του μπάρμπα Κωστάγγελου Χόρτη Σελ. 5

Ένα χωριό που κάθικε του Σπύρου Ν. Βουκελάτου Σελ. 7

Στον παλμό της χορτιωτικής γης: Γ. Εναέρια εμπλοκή,
του Γιάννη Γ. Χόρτη Σελ. 8

Κοινωνικά Σελ. 8

Μπάργμα Τιπούκειτος: «Εχω ένα όνειρο...»

Η συζήτηση από μια μεγάλη παρέα συγχωριανών που δίνουνε το παρόν κάθε καλοκαίρι στην πλατεία των Χορτάτων, ανάμεσά τους και προγιαστοί[1], έχει να κάνει με τα προβλήματα του χωριού και του νησιού μας. Άλλος μιλάει για το κτήριο του Δημοτικού που ρειπίζει κι ας είναι το μοναδικό κτήριο που θα εμπόριε να στεγάσει το πολιτιστικό απόθεμα του χωριού, άλλος για το προβληματικό δίκτυο ύδρευσης και την έλλειψη αποχέτευσης, άλλος φωνάζει για την έλλειψη καθημερινής κοινωνίας των χωριών τ'ς Νοτιοδυτικής Λευκάδας, άλλος γι' άλλα. Στο τέλος, όπως γίνεται συνήθως, εμπλέξανε και τα πολιτικά - κομματικά, κι η σκυτάλη επέρασε στ'ς δυο πασίγνωστους αντίπαλους θανατικούς[2], που απορώ πώς είχανε κρατηθεί τόσο ώρα, τα γνωστά με το δ' πλό παράνομα[3] «Ο χοντρός κι ο λιγνός» ξαδέφια, όχι τόσο για την κατεβασά[4] και την προφορά[5] τ'ς όσο για τα καμώματά τ'ς, κι η κοινή λογική επέε περίπατο. Οι φωνές κι οι κόντρες τ'ς εδίνανε κι επαίρνανε, θ'μίζοντας τ'ς πολιτικές κοκορομαχίες στα παραθύρια τ'ς τελεόρασης. «Κίτρινο» εναντίον «κίτρινου». Οι καταλήξεις συγκριτικού βαθμού -τερος, -τερα, -τερο επέφτανε βροχή για τ'ς πολιτ'κές «ορθοδοξίες» σε διαλόγους χάρμα, που εδείκνανε πόσο ο καθένας τους πίστευε στ'ν αλήθεια του ψέματός του:

- Ο δ'κός μου είναι ο καλύτερότερος
- Στη λαμογιά ναι, απαντάει ο λιγνός, ψ'χαλίζοντας[6] τα μάτια του.
- Μπα μωρέ μπαίγνιο[7], που άμα σου δώκω μια φ'σκιά[8] θα πάει η μ'σή χαμένη. Απατέωνες και λαμόγια είν'οι δ'κοί σου ...

Η υπόλοιπη παρέα εκατάθεσε τα όπλα, γιατί δεν έπαιρνε καρτωσά[9], ακόμα κι οι προγιαστοί. Μοναχά ο τρελός του χωριού έκοβε μ' ένα κ'τσοσοού[10] τα νύχια του κι απολάμβανε τον καυγά, ρίχνοντας λάδι στη φωτιά κι ενθαρρύνοντας πότα[11] τον έκανε και πότα τον άλλον: Απάνου του! Γε τι του'πε! Βάρ'τονε[12]!

Σε λίου η κόντρα εμύριζε μπαρούτι, θ'μίζοντας θέατρο του παραλόγου ή εξέδρα θύρας φανατικών ποδοσφαιρικού γηπέδου, ίσως και κάτι από Βέλτσο[13], όταν οι δυο θανατικοί αρχινήσανε να στολίζουε ο ένας τον άλλον με βαριές υπερρεαλιστ'κές κ'βέντες[14], έχοντας χάσει τ'ν ψυχραιμία τ'ς και τον ειρμό τ'ς. Ο πρώτος, ακούοντας απ' τον σπληνιασμένο[15] πολιτικό του αντίπαλο πως έχει το μυαλό τ'ς κόττας του, άναψε και κόρωσε, εκατακοκκίνησε απ' το κακό του, εφουσκώσανε οι φλέβες του κι επέταξε τη φοβερή κουβέντα, τόσο φοβερή που τύφλα να'χει ο Εμπειρικός[16]:

- Είσαι φορέας, ρε!

Ο άλλος, σα νευρόσπαστο απ' την έξαψη και έξαλλος, του επέταξε ό,τι του κατέβηκε εκείνη τη στιγμή, αουπανοβάνοντας[17] σε υπερρεαλισμό:

- Εσύ, ορέ χάπατο[18], είσαι όχι μοναχά φορέας αλλά και επιρρεπής!

Λίου παραπέρα τα νερά είναι ήρεμα. Ο μπάργμα Τιπούκειτος ο ο φίλος του ο Σοφολογιότατος πίνουε τον καφούλι τ'ς, συζητάνε για τ'ς γιορτές Λόγου και Τέχνης τ'ς Λευκάδας και αναπολούνε κάποιες κορυφαίες στιγμές τ'ς. Θ'μώνται τ'ν εμφάνιση τ'ς Μαρίας Κάλλας, που τον Αύγουστο του 1964 ετραγούδησε Καβαλερία Ρουσικάνα στ'ν πλατεία, με τον μαθητή τότε Κυριάκο Σφέτσα στο πιάνο. Το βουρλασό[19] όμως που 'χε δημιουργηθεί, που από τσι[20] να γυρίσει σε αφ'σκόλογα, δεν άφηνε τον Γιώργο τον Καμπούκα απ' το Μανάσι, κουμπάρο του μπάργμα Τιπούκειτου, να παρακολουθήσει τα όσα ελέανε οι δυο φίλοι κι αγανακτισμένος τ'ς εφοβήρισε με τ'ν αγκλίτσα του κι έβαλε τ'ς φωνές:

- Για τσωπάτε[21], ορέ! Τι μουλάρισο πείσμα είν' εφτό! Δε βλέπ'τε τι ωραία κουβεντιάζουε ο μπάργμα - Τιπούκειτος με τον φίλο του τον Σοφολογιότατο; Για ν' αφήκουε τ'ς χαμάρες[22] και να ντ'ς ακούσουε. Απ' το'να αυτί ακούω για τ' Μαρία Κάλλας κι απ' την άλλη τ'ς Μάριους «Κάλους!». Μου κάζει πως είμαστε εκτός τόπου και χρόνου κάνοντας εφτά που κάνουμε μέσα στο χασαπά[23], στην καρδιά του χωριού εν έτει 2017. Τι το επεράσατε εδώ; Αμερικαν μπαρ; Ούλοι οι χώροι δεν είναι ίδιοι. Αφήτε, λοιπόν, ν' ακούσουε και δυο πολιτισμένες κουβέντες και να ρωτήσουε τον μπάργμα Τιπούκειτο τι νείρεται[24] για το νησί μας και για το χωριό.

Κι επειδή ούλοι οι άλλοι εδείξανε πως εσυμφωνήσανε

και περ'σότερο επειδή οι δυο θανατικοί εσκιαζόντανε το εξοντωτικό κογιονάρισμα[25] του Γιώργου, θέλοντας και μη, ελαρώσανε[26]. Ο λόγος επέρασε στον μπάργμα Τιπούκειτο, που είχε πολλά και ενδιαφέροντα, όπως πάντα. Θα σας τα μεταφέρω με λίγα λόγια, «κατ' οικονομίαν», που λέει κι ο Σοφολογιότατος.

Στην αρχή ο μπάργμα Τιπούκειτος επαρατήρησε πως ο Γιώργος έχει δίκιο, γιατί η ιδέα για το χώρο δεν είναι άχρωμη κι ουδέτερη, αλλά δένεται με πράματα και καταστάσεις π'χουε να κάμουμε με τον πολιτισμό, με τ'ν παράδοση και τ'ν ταυτότητα τ'ς κοινωνίας, μικρής ή μεγάλης. Έχει να κάνει με ούλα εκεί που εδημιούργησε ο άνθρωπος, μαίτζερνοντας[27] το φυσικό τοπίο και φκιάνοντας τον τρόπο να ζει και να πορεύεται με τον συνάνθρωπό του, φκιάνοντας τον πολιτισμό του σ' ένανε χώρο. Κι η πλατεία ετούτη είναι φορτωμένη με πολιτισμό. Την εστρακώσανε[28] γενιές και γενιές χωριανοί και Λευκαδίτες κι όχι μοναχά εφτήνιοι. Εδώ εγενόντανε τα πανηγύρια, εδώ αποκαίρεται η μάνα το παιδί τ'ς που εμίσειε για τα ξένα, εδώ είναι το Κοντρί με το Ηρώ κι ο Αϊ - Μ'νάς, εδώθνε εδιαβαίνανε ο Δαίρηφελδ, ο Σικελιανός με την Εύα Πάλμερ κι ο Βαλαωρίτης, για να πάνε στον Καβαλάρη[29], εδώ επάξανε γενιές και γενιές Χορτιωτόπουλων... Κι απέ ας σκεφτεί ο καθένας τι είναι για φτόνε το σπίτι του. Είναι κάτι που δεν το λογαριάζουμε, ή είναι γιομάτο από ένα σωρό «νοήματα», από νιαν ατμόσφαιρα με σ'γκεκριμένα και πολύτιμα πράματα[30]; Εδώ ακόμα κι οι αγραπιδιές στα Σταυρωτά και τα τσιγκριά κάτι μας λένε. Πριν από λίγα χρόνια ο αείμνηστος Νίκος, ο «Πλαστήρας[31]», όπως τον εξέραμε ούλοι, ο Φάνης, ο Ντίνος και ο Βίτος επαίρνανε ένα μπρίκι, τα καφεκούτια και τα άλλα χρειαζόμενα και το ματσουκώνανε για τα Σταυρωτά, γιατί εθέλανε να βρεθούνε μεταξύ ουρανού και γης, για να πιούνε τον καφέ τ'ς και να θυμηθούνε τα παιδικά τ'ς χρόνια. Ο τόπος δεν είναι «Ευκλείδειος Γεωμετρία», που μας εμαθαίνανε στο σκολαρχείο.

Γ: Δ'λαδή, αν κατάλαβα καλά, κουμπάρε, πολιτισμός είναι ό,τι έφκιασε ο άνθρωπος;

Μ. Τ.: Ο πολιτισμός, κουμπάρε Γιώργο, είναι εκείο που βλέπουε σαν πραγματ'κότητα, απ' την ξερολιθιά και τ' αιταρίσματα[32] ως την τ'χογραφία στ'ς Αϊ - Πέντε, αλλά δεν είναι μοναχά εφτό. Είναι κι εκείο που πρέπει να υπάρχει, όπως π.χ. να 'χει κάποιος τα μέσα για να ζει μ' αξιοπρέπεια και να μην κάνει το διακονάρη ή τον τροφουσ'λλέκτη. Σήμερα, βέβαια, για απαραίτητα λογιώνα και τ' αυτοκίνητα, τα ψυγεία, τα νοσοκομεία, τα σκολεία κ.λπ. Πολιτισμός όμως είναι και το να φέρνεται ο καθένας σαν τη σ'μπεθέρα μου τη Μαύρα, δ'λαδή με τέτοια ανθρωπιά, που να μπορεί η συμπεριφορά του να γένει κανόνας για ουλουούς τ'ς ανθρώπους[33]. Κι απέ καλό είναι να 'χουμε στο νου μας πως θα εμπορούαμε κι εμείς να βάλουμε ένα λιθαράκι, για να πάνε τα πράματα παραμπρός καλύτερα. Κι εφτό θα ντο π'τύχουμε αν γένουμε κι εμείς καλύτερο, αν προσέχουμε τη στραβομάρα μας, αν σεβόμαστε τον διπλανό μας, όθνε κι αν είναι, αλλά και τη φύση, απ' τα γλυκάσκαμα[34] και τη Μουτ'λού[35] ως την Ανταρκτική, κι αν αξιοποιούε μωλωμένα ό,τι με κόπο και αγώνα μας εκληροδοτήσανε οι παλιότεροι. Έτσι προχωράει ο πολιτισμός. Κι έπειτα, η πλιο μεγάλη διαφορά μας απ' τα ζώα είναι η ταυτότητα και η παράδοσή μας. Κι η εικόνα η δ'κή μας, τ'ς λευκαδίτ'κης ταυτότητας, πάει μαζί με τη ζωντανή μας παράδοση (μέσα κι η ντοπιολαλιά), που προχωράει, που αλλάζει, που δεν είναι ξερή κι αρούκανη[36]. Για παράδειγμα, ο αείμνηστος Αντώνης Τζεβελέκης το 1955 επήρε απόδρομο, έφκιασε τ'ς γιορτές Λόγου και Τέχνης και έδωκε στη Λευκάδα, που τότε την είχανε στα αζήτητα, ένανε θεσμό που με το κύρος και τ'ν ακτινοβολία του έκαμε και κάνει περήφανο τον κάθε Λευκαδίτη. Μετά από 5-6 χρόνια τα πράματα επήνανε καλύτερα, αφού τον θεσμό τον εστηρίξανε, εκτός από τους τοπικούς φορείς (δήμος Λευκάδας, Ορφείας, Φιλαρμονική κ.ά.) και τεράστια μεγέθη του πνεύματος και της τέχνης, όπως ο Κων/νος Τσάτσος, ο Ηλίας Βενέζης, ο Γιώργος Θεοτοκάς, ο Λίνος Πολίτης, ο Παντελής Πρεβελάκης, ο Γεράσιμος Γρηγόρης, ο Τσαπαλάς Καρούσης κ.ά. Ακολούθησε το 1964 η Κάλλας, όπως είπατε, και πάει λέγοντας. Και σήμερα μας δίνεται η ευκαιρία να πάει ακόμα πιο μπροστά ο θεσμός, αν αναδείξουμε και

αξιοποιήσουμε το προνόμιο που έχουμε. Ενώ το Αρχαίο Θέατρο του νησιού μας στον λόφο «Καστά» κοντά στο Καλλιγόνι. Εξάλλου, η προσασία των έργων του Πολιτισμού, έλεε η αείμνηστη Μελίνα, δεν είναι μοναχά ένα ηθικό χρέος, αλλά είναι και συμφέρον, επειδή η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί πλούτο και με την κυριολεκτική σημασία του όρου. Κι ακόμα, πέρα από κάθε σκοπ'όμηση, υπογραμμίζει πως η πολιτιστική κληρονομιά μας είναι δάσκαλος κι οδηγός μας, είν' η εσωτερική μας δύναμη, είν' η περηφάνια μας. Η ανάδειξη όμως κι η προσασία τ'ς κληρονομιάς μας απαιτεί ευαίσθητους πολίτες, πολίτες που παθιάζονται για το πολιτιστικό τ'ς θησαυροφυλάκιο, όπως λέει ο φίλος μου ο Νίκος ο Ζίας[37].

Εσήμερα, λοιπόν, μας δίνεται η ευκαιρία για τ'ν πολιτιστική απογείωση τ'ς Λευκάδας, με τ'ν ανάδειξη κι αξιοποίηση του αρχαίου θεάτρου της, του ιερού αυτού του τόπου, που επερίμενε απάνου από έναν αιώνα να ντονε προσέξουμε. Ως τα τώρα επλαέναμε τον λεγόμενο Επιμενίδειο ύπνο επί δύο, γιατί φαίνεται πως εδώκαμε τα φώτα του πολιτισμού στον υπόλοιπο κόσμο κι εμείς εμείναμε στο σκοτάδι και το ριζάμε στον ύπνο. Το κάμαμε δ'λαδή χερότερα απ' τον Επιμενίδα[38], που σύμφωνα με τη μυθική παράδοση επλάηνε για 57 ολόκληρα χρόνια. Εμείς επλαέναμε για απάνου από εκατό[39]. Ελπίζουμε, βέβαια, να μη μας ματαπάρει ο ύπνος και οι αρμόδιοι να καταλάβουν πως η ανασκαφή κι η ανάδειξη του αρχαίου θεάτρου μας είναι η πρόκληση, για την οποία θα πρέπει να φροντίσουμε και να κινητοποιήσουμε τ'ς πάντες και τα πάντα. Είν' ανάγκη να καταλάβουμε ούλοι μας πως εφτό το μνημείο πολιτισμού είναι ένας ιερός χώρος π'χει τεράστια αισθητική και συμβολική σ'μασία, ένας χώρος στον οποίο εμλήσανε κι «εδράσανε» θεοί, ήρωες και θνητοί, ένας χώρος στον οποίο επροβάλανε, μέσα απ' τη μυσταγωγία των θεατρικών παραστάσεων τ'ς αυθεντικές αξίες του πολιτισμού μας. Έτσι η αποκάλυψη, η ανάδειξη και η αξιοποίησή του θα γένει το διαμάντι τ'ς Λευκάδας.

Και για να απαντήσω και πλιο ντρίτα[40] στ'ν ερώτησή σου, κουμπάρε Γιώργο, για το τι νείρομαι για τη Λευκάδα, ακουρμάσου: Νείρομαι πως ο εκάστοτε υπουργός πολιτισμού δεν θα θεωρεί τ'ς ποιητές ... λαπάδες και το νησί των ποιητών σχεδόν ... ανύπαρκο.

- Νείρομαι πως για μέρα σ' εφτό το νησί το αρχαίο θέατρο τ'ς Λευκάδας θα περάσει στο χώρο τ'ς ζωντανής ιστορίας, που

έτσι θ' αποκτήσει το αληθινό τ'ς νόημα.

- Νείρομαι πως για μέρα στον λόφο Καστά θα πλησιάσουμε το αρχαίο θέατρο όχι μοναχά με τη φυσ'κή μας παρουσία αλλά και με ανοιχτά και άγρυπνα τα μάτια τ'ς ψ'χής μας, για να μπορέσουμε να βρούμε τ'ν πατημασιά τ'ς ιστορία μας και να μας γένει σ'νείδση το πνεύμα του τόπου μας[41].
- Νείρομαι πως θα ζήσω για να απολάψω στο αξιοποιημένο θέατρο του Καστά Αριστοφάνη με τον Ηλία Λογοθέτη στον ρόλο του Στρεψιάδη[42], Αγνή Μπάλτσα στ'ς Γάμους του Φίγκαρο[43], Ορφέα, Φιλαρμονική, Νέα Χορωδία κ.λπ. και να πάρω μαζί μου, εκτός απ' την κυρά μου και τα αγγόνια μου, αλλά και τη σ'μπεθέρα τη Μαύρα, για να ιδεί κι εφτήνη εκεία που δεν έχει ματαιιδεί. Μου κακοφαίνεται να ακούνε στη Φραγκφούρτη και στη Βιέννη Μπάλτσα κι εμείς να ξεροσταλιάζουμε.
- Έχω ένα όνειρο, να αναδεικτούνε και να αξιοποιηθούνε ούλα τα σημαντικά μνημεία τ'ς Λευκάδας.
- Έχω ένα όνειρο, να έχει το κάθε χωριό έναν χώρο, στον οποίο θα νά'ναι συγκεντρωμένο το πολιτιστικό του απόθεμα.
- Έχω ένα όνειρο, να μπορώ να παραγγέλνω υποβρύχιο για τα αγγόνια μου σε όποιο μέρος τ'ς Λευκάδας κι αν βρεθώ και να μη μου λείει ο μαγαζάτορας πως εκόπ'κε το νερό.
- Έχω ένα όνειρο, να ιδώ τη Λευκάδα πεντακάθαρη, με σωστές υποδομές (αποχέτευση κ.λπ) και να μη διαβάζω και ματαδιαβάζω για περιβαλλοντική υποβάθμιση στ'ς ακτές της.
- Έχω ένα όνειρο, να αισθάνεται και να ενεργεί ο κάθε λευκαδίτης με τ'ν αρχή πως ούλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και μπορούνε να συνεργαστούνε, πέρα απ' τ'ς πολιτιστικές διαφορές τους, όπως εσυνεργαστήκανε οι κάτοικοι της ΝΔ Λευκάδας με τ'ς ελβετούς φίλους τ'ς ανθρωπιστικής οργάνωσης CFD[44].
- Νείρομαι για το νησί μας πως για μέρα, μέσα στη σαχάρα της όξης απ' τα ανθρώπινα μέτρα σύγχρονης πραγματ'κότητας, θα μεταμορφωθεί σε όαση πολιτισμού.

Στο τέλος ο Σοφολογιότατος επαρατήρ'σε πως χωρίς τα οράματα και τον προσανατολισμό μας χάνουμε και δεν βελτιώνεται τίποτα κι εκατάληξε με μια φράση που τα λее ούλα: «Ναι σε όλα»

Για τη Σύνταξη: Έκτορας Γ. Χόρτης

ΛΕΞΙΚΟ ↘

[1] Προγιαστοί = προεστοί, ηλικιωμένοι που εμπνέουνε τον σεβασμό

[2] Θανατικός = φανατικός

[3] Παράνομα = προσωνύμιο, παρατσούκλι

[4] Κατεβασά = σουλούπι

[5] Προφορά = το παρουσιαστικό, η φυσιογνωμία

[6] Ψ'χαλίζοντας τα μάτια = ανοιγοκλείνοντας τα βλέφαρα

[7] Μπαίγνιο = τιποτένιος, ρεντίκολο, παιχνίδι / κλωτσο-σκούφι των άλλων

[8] Φ(ου)σκιά (φούσκος) = πηρό καστούκι, «ντάμφαρος», «τρίομφο»

[9] Δεν παίρνω καρτωσά = δεν μπορώ να λειτουργήσω ανταγωνιστικά, εξουδετερώνωμαι πλήρως (απ' τον αντίπαλο)

[10] Κ'τσοσούι = ελαττωματικός σουγιας

[11] Πότα = πότε

[12] Βάρ'τονε = βάρα τον, χτύπα τον.

[13] Γιώργος Βέλτσος: πανεπιστημιακός, για τον οποίο κά-ποιοι λένε πως ο λόγος του χρειάζεται αποκρυπτογράφηση.

[14] «Υπερρεαλιστ'κές» κ'βέντες = κουβέντες χωρίς λογικό ειρμό, που βγαίνουνε απ' τα θολά νερά του υποσυνείδητου.

(Ο υπερρεαλισμός είναι λογοτεχνικό κίνημα στο οποίο ο λόγος / η (αυτόματη) γραφή / η καλλιτεχνική δημιουργία δεν καταξιώνονται λογικά αλλά αισθητικά και συναισθηματικά).

[15] Σηληνιασμένος = ευερέθιστος, νευρικός

[16] Ανδρέας Εμπειρικός: Η ποιητική του συλλογή «Υψικάμι-νος» αποτελεί το πρώτο αμιγώς υπερρεαλιστικό κείμενο στην Ελλάδα.

[17] Αουπανωβάνω = πλειοδοτώ, προσθέτω στα δεδομένα, κάνω / λέω παραπάνω.

[18] Χάπατο = τιποτένιος, ανάξιος λόγου, χαμένος

[19] Βουρλασό = μεγάλη φασαρία, καώδης κατάσταση

[20] Από τσι = παρά λίγο

[21] Τσωπαίνω = σωπαίνω

[22] Χαμάρες = ανοσιείες

[23] Χασαπάς = αγορά, δημόσιος χώρος

[24] Νείρομαι = επιθυμώ διακαώς ελπίζω πως θα ικανοποιη-θεί κάποια επιθυμία μου, κάποιο όνειρό μου

[25] Κογιονάρισμα = χλεύη, κοροϊδία

[26] Λαρώνω = ψυχάζω, σταματάω να μιλάω, κάθομαι στ' αυγά μου

[27] ματζέρνω = χειρίζομαι, κουμαντάρω, κατευθύνω

[28] Στρακώνω = πατικώνω.

[29] Καβαλάρης: συνοικία στα βόρεια του χωριού, ερειπωμέ-νη σήμερα.

[30] Goethe: Four Seasons

[31] Ο Νίκος ο «Πλαστήρας»: το παρωνύμιο του το είχε δώσει ο πατέρας του από θαυμασμό για τον μεγάλο ηγέτη Νικόλαο Πλαστήρα, εξ ου και το βαφτιστικό του.

[32] Αϊτάρισμα = εθελοντική βοήθεια

[33] Να ενεργείς μόνο με βάση την αρχή που θεωρείς ότι θα μπορούσε να ισχύσει ως καθολικός νόμος: Αυτή είναι η κατη-γορηκή προσαγή του Καντ στο έργο του Κριτική του Καθαρού Λόγου

[34] Γλυκάσκामα: πρόκειται για τα δύο είδη παιωνίας, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από βιογεωγραφική άποψη (P. mascula ssp. Russi και P. Peregrine). Η περιοχή Natura των Χορτάτων αποτελεί τον μοναδικό στην Ελλάδα χώρο συνύπαρξης των δύο παραπάνω ειδών.

[35] Μουτ'λού: το Πόρτο Κασιόκι (η παλιά ονομασία)

[36] Ξερή κι αρούκανη = αμετάβλητη

[37] Νίκος Ζίας: Καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

[38] Επιμενίδης: ξακουστός σε όλη την Αρχαία Ελλάδα σο-φός και μάντης από την Κρήτη

[39] Η πρώτη ανασκαφική έρευνα είχε γίνει το 1901 από τον E. Krüger, συνεργάτη του Wilhelm Dörpfeld, κατά την οποία αποκαλύφθηκαν λείψανα του αρχαίου θεάτρου.

[40] Ντρίτα = κατευθείαν, ευθέως

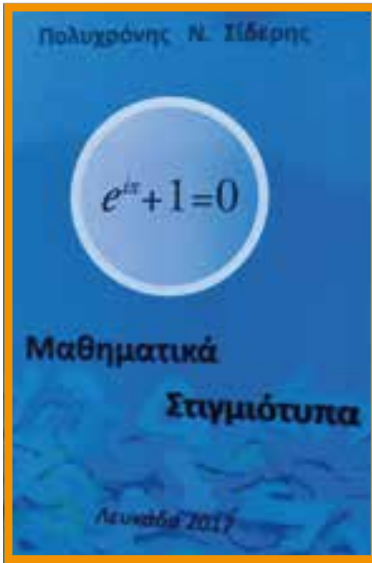
[41] genius loci

[42] Στρεψιάδης: Αριστοφάνη Νεφέλες

[43] Αγνή Μπάλτσα: Λευκαδίτισσα μετζοσοπράνο παγκό-σμιας φήμης. Οι Γάμοι του Φίγκαρο: έργο του Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ

[44] Χριστιανική Υπηρεσία Ειρήνης (Christlicher Friedensdienst) με εθελοντές τους Ρίκο, Αλίκη, Πέτρο, Γιάννη, Ελένη, Ασπασία, Ελισάβετ, Χριστίνα, Μαρία κ.ά., που βοήθησαν πολλαπλώς σε πολύ δύσκολα χρόνια τα χωριά τ'ς Νοτιοδυτικής Λευκάδας.

Ο «Δάσκαλος» Πολυχρόνης Σίδερης «αεί γεωμετρεί»

Στις 12 Αυγούστου πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση του βιβλίου του ιδιαίτερα αγαπητού τοις πάσι μαθηματικού και συγγραφέα Πολυχρόνη Σίδερη, με τίτλο «Μαθηματικά Στιγμιότυπα». Εισηγήσεις έκαναν η κ. Ρομποτή Σταμάτα, Διευθύντρια του 2ου Λυκείου Αλίμου, με θέμα «Φιλοσοφικό υπόβαθρο και κοινωνικό περίγραμμα της μαθηματικής σκέψης», και ο κ. Κονιδάρης Νικόλαος, μαθηματικός και Διευθυντής του Μουσικού Σχολείου Λευκάδας, με θέμα «Τα μαθηματικά γεγονότα στο χωροχρόνο». Όπως αναφέρει ο συγγραφέας στον πρόλογο, όσοι πάσχουν από «μαθηματικοφοβία» να ξεχάσουν τους φόβους τους και μην κάνουν δυσάρεστους συνειρμούς. Μας διαβεβαιώνει μάλιστα ότι στο βιβλίο δεν θα δούμε την ιδιαίτερη γλώσσα των Μαθηματικών, που περιέχει σύμβολα, σχέσεις, πράξεις, με αποκλειστικά δική της σύνταξη και προπάντων με αυστηρούς κανόνες χωρίς εξαιρέσεις. Γράφει χαρακτηριστικά: Αυτά τα στοιχεία λείπουν, σκόπημα, για να είναι τα κείμενα του βιβλίου προσιτά και ευκολοδιάβαστα, αφού στόχος είναι να μπηθούν οι αναγνώστες στη ζωή κάποιων δημιουργών της μαθηματικής επιστήμης. Στον πρωταγωνιστικό ρόλο του αριθμών $\{n, e, \varphi, J\}$, Στην αταξία και τάξη που σφειάζεται στο μηδέν και άπειρο, Στην γοητεία που προκαλούν τα άλυτα προβλήματα». Και συνεχίζει: Ένας δεύτερος λόγος γραφής του βιβλίου ήταν η ανάγκη μιας προσωπικής εξομολόγησης. Σαν δάσκαλος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση νιώθω τύψεις γιατί κάποια από αυτά που έπρεπε να διδάξω στους μαθητές μου δεν τα δίδαξα, όπως και άλλα πολλά. Και με μια δόση πολύ αυστηρής αυτοκριτικής, που δείχνει την ευαισθησία, την αγωνία αλλά και το υψηλό ήθος του Δασκάλου, επισημαίνει: Δειλός και άτολμος, έμεινα εγκλωβισμένος στα αναλυτικά προγράμματα του σεβαστού υπουργείου « τοις κείνων ρήμασι πειθόμενος». Συγχαρητήρια στον εκλεκτό πνευματικό άνθρωπο και δάσκαλο όλων μας, μαθητών του και μη, και καλοτάξιδο το βιβλίο.

Εκδηλώσεις για τους ελβετούς φίλους της CFD στη Λευκάδα από 14 έως 17 Σεπτεμβρίου 2017

Το 2017 συμπληρώνονται 55 χρόνια από τότε που ήρθε η εθελοντική ομάδα CFD στην Λευκάδα στο πλαίσιο του προγράμματος της Χριστιανικής κίνησης Ειρήνης, για να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των χωριών της Νοτιοδυτικής Λευκάδας. Για την επέτειο αυτή πρόκειται να πραγματοποιηθούν εκδηλώσεις στην πόλη και τον Άγιο Πέτρο από 14 ως 17 Σεπτεμβρίου. **Εκτενές ρεπορτάζ στο επόμενο φύλλο.**

ΚΒ' Συμπόσιο της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών

Στις 9 και 10 Αυγούστου πραγματοποιήθηκε το ΚΒ' Συμπόσιο της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών στην Αίθουσα Εκδηλώσεων του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου Λευκάδας με θέμα «Λογοτεχνία και Λογοτέχνες της Λευκάδας, 19ος – 20ος αιώνας». Την πρώτη μέρα, μετά τους χαιρετισμούς των επισήμων, παρουσιάστηκε η θεματική του Συμποσίου από τον πρόεδρο της ΕΛΜ κ. Θανάση Μελά και στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν υπό την προεδρία της κ. Χριστίνας Ε. Παπακώστα οι εξής εισηγήσεις: 1) του Ομότιμου Διευθυντή Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Δρος Ιστορίας κ. Τριαντάφυλλου Σκλαβενίτη με θέμα «Λογοτεχνία και Λογοτέχνες της Λευκάδας τον 19ο και 20ο αιώνα: Γενική σκιαγραφή» 2) του επίκουρου καθηγητή Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. Γιάννη Ξούρα με θέμα «Περί ιστορίας εν τη ποιήσει. Σχόλια στη ζωή και το έργο των Ιωάννη και Σπυρίδωνα Ζαμπελίου», 3) του αναπληρωτή καθηγητή Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων κ. Γιάννη Παπαθεοδώρου με θέμα «Αριστοτέλης Βαλαωρίτης: ποίηση και πολιτική στον καιρό της Μεγάλης Ιδέας» και 4) του γραφίστα και μελετητή κ. Βασίλη Φίλιππα με θέμα «Υπό την σκιάν του Βαλαωρίτη: οι «ελάσσονες» Λευκαδίτες λογοτέχνες του 19ου αιώνα». Τη δεύτερη μέρα του Συμποσίου πραγματοποιήθηκαν, υπό την προεδρία της κ. Βιβέτ Τσαρλαμπά-Κακλαμάνη, οι εξής εισηγήσεις: 1) της κ. Ευθαλίας Παπαδάκη, Δρος Ιστορίας με θέμα «Μια περιδιάβαση στην ποίηση του Άγγελου Σικελιανού», 2) του κ. Δημήτρη Σπ. Τσερέ, φιλολόγου και συγγραφέως, με θέμα «Από την ηθογραφία του 19ου αι. προς την ψυχογραφία και την κοινωνική αναζήτηση», 3) της κ. Παρασκευής Κοψιδά-Βρεττού, επίτιμης Σχολικής Συμβούλου Φιλολόγων, Δρος Φιλολογίας και προέδρου του Συνδέσμου Φιλολόγων Λευκάδας με θέμα «Λογοτεχνία και Λογοτέχνες της Λευκάδας του 20ου αιώνα. Κατευθύνσεις και όρια» και 4) του κ. Παντελή Μπουκάλα, δημοσιογράφου, με θέμα «Αναφορά στο Νίκο Καττήφορη και στο Γεράσιμο Δ. Γρηγόρη και η τέχνη της ξερολιθιάς». Την εισήγηση παρουσίασε ο κ. Σωκράτης Πουλής, επιμελητής των εκδόσεων της ΕΛΜ, επειδή ο εισηγητής απουσίασε για οικογενειακούς λόγους. Η εκδήλωση έκλεισε με την καθιερωμένη απονομή του βραβείου Πέτρου και Νίτας Αργύρη στην μαθήτρια Σοφία Ροντογιάννη και τον μαθητή Διονύσιο Γατζί, που αρίστευσαν

κατά το σχολικό έτος 2016-2017. Τα βραβεία και το χρηματικό ποσό (2000 ευρώ) απονεμήθηκαν από τον κ. Νίκο Καττήφορη και τον πρόεδρο της ΕΛΜ κ. Αθανάσιο Μελά.

«Λευκάδα, η πόλη του ποδήλατου»: Μια πολύ ενδιαφέρουσα υπαίθρια εικαστική πρόταση

Μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα υπαίθρια εικαστική πρόταση της Λευκαδίτισσας Καίτης Ματαφιά – Χόρτη με τίτλο «Λευκάδα, η πόλη του ποδήλατου», πραγματοποιήθηκε από τις 18 Ιουλίου έως τις 28 Αυγούστου 2017 στην «Ξέρα» του Ιβαριού της Λευκάδας. Η επίσημη εκδήλωση – παρουσίαση των 7 έργων μεταλλοτεχνίας με βάση ένα δύσκολο υλικό, το ποδήλατο, που συνθέτουν την πρόταση, έγινε στις 8 Αυγούστου, παρουσία του δημάρχου Κώστα Δρακονταειδή, του αντιδημάρχου Κων/νου Σέρβου και του προέδρου της Ένωσης Ξενοδόχων Λευκάδας, Μανώλη Θερμού και συγκέντρωσε το ενδιαφέρον του κόσμου και ιδιαίτερα των φιλότεχνων. Στην αρχή πήρε το λόγο η δημιουργός, που αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, στην κατασκευή, και στην αξία της τοποθέτησης των συγκεκριμένων έργων στη μοναδική τοποθεσία του Ιβαριού. Στη συνέχεια η σκυτάλη πέρασε στην αρχιτέκτονα Πάττυ Καλού, που μίλησε για την τέχνη σε ανοικτό χώρο. Ακολούθως έλαβε το λόγο η Σταματίνα Πάλμου, περιβαλλοντική καλλιτέχνης και επιμελήτρια εκθέσεων, η οποία αναφέρθηκε στην ικανότητα της δημιουργού να τιθασεύει το πολύ απείθαρκο και περιοριστικό υλικό και να το μετατρέπει σε σημαίνουσες μορφές. Τέλος, η καλλιτέχνης ευχαρίστησε όσους συντέλεσαν στο στήσιμο και την προβολή της εικαστικής της παρέμβασης.

Ήδη η εκθέσιμη, έχει μεταφερθεί στον Κήπο των Ζαμπελίων με οπτική προσέγγιση από το CMYK Art cafe. Για την εικαστική παρέμβασή της, απότοκο της αγάπης της για το ποδήλατο και τη γλυπτική, η δημιουργός με την πολυσοχιδή και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα δραστηριότητα (δημοσιογράφος, συγγραφέας και εκδότρια παιδικών βιβλίων, ακτιβίστρια, καλλιτέχνης) σχολιάζει: «Η σύνθεση των έργων έχει βασιστεί στη μεταμόρφωση του ποδήλατου. Τα ποδήλατα αν και είναι μιας πρωτόλειας μορφής «εργαλεία», είναι ολοκληρωμένα μηχανήματα που εμπεριέχουν την έννοια της

αυτονομίας και της ανεξαρτησίας. Με ένα ποδήλατο μπορείς να διασχίσεις όλο τον κόσμο, το ίδιο που μπορεί να κάνει κι της ερωδιάς, μια μέλισσα, ένα παρδαλίτσο πουλί... Το ποδήλατο είναι ένα μηχανήμα που έχει της ζωές. Δεν μπορείς να το πετάξεις όταν πλέον θα έχει παλιώσει ως μεταφορικό μέσο. Πρέπει να το δώσεις μια ευκαιρία ακόμη...».

Εμείς δανειζόμαστε και προσυπογράφουμε το πολύ ενδιαφέρον σχόλιο της διδάκτορος Φιλολογίας, συγγραφέως και προέδρου του συνδέσμου Φιλολόγων Λευκάδας κ. Παρασκευής Κοψιδά –Βρεττού:

“Η ερμηματική καλλιτέχνηδα έρχεται να μας υποβάλλει μια νέα αισθητική ανάγνωση του λευκαδίτικου τοπίου και να μας παρασύρει στην ευαισθητή αγωγή ενός εμπλουτισμένου βλέμματος εικαστικών μεταμορφώσεων. Μας καλεί σε μια ρομαντική ανακάλυψη της ευαισθητής πρόσληψης της μικρο-ζωής, της ενόργανης σιωπής των μικρών και ασήμαντων, που δεν φωνασκούν την ύπαρξή τους, αλλά την ψελλίζουν στον καλλιτέχνη κι εκείνος διαμεσολαβεί σε μας για την κατανόηση, την οικείωση με την ύπαρξή τους”. Ένα μεγάλο «Εύγε», λοιπόν, στην κ. Ματαφιά – Χόρτη για τις υπέροχες δημιουργίες της.

ΕΛΜ: Έκθεση Ναϊφ ζωγραφικής και αιογραφίας στο Γυμνάσιο Βασιλικής.

Από τις 13 ως τις 20 Αυγούστου πραγματοποιήθηκε έκθεση ζωγραφικής και αιογραφίας σε χώρο του Γυμνασίου Βασιλικής, που

Φωτο: Κώστας Πατριόκης

οργάνωσε με μεγάλη επιτυχία η ταιρεία Λευκαδικών Μελετών. Στην έκθεση, στην οποία εκτέθηκαν πάνω από 50 έργα, έλαβαν μέρος οι παρακάτω καλλιτέχνες που ζουν στη Νότια Λευκάδα ή κατάγονται από αυτήν: Ανυφαντή Βασιλική, Βράϊλα-Πολίτη Βάσω, Κατφόρη-Ανυφαντή Μαρία, Κατφόρη Ρένα, Κατφόρης Στέφανος, Πολίτης Δημήτρης, Ραυτόπουλος Αθανάσιος, Ραυτοπούλου Ουρανία, Χουλιάρá-Σκληρού Βαρβάρα.

«Όλα καλά αξιότιμοι κύριοι» και στο νησί των ποιτών

Στις 13 Αυγούστου 2017 έγινε στο Πνευματικό Κέντρο του δήμου Λευκάδας η παρουσίαση της δεύτερης ποιητικής συλλογής της διδάκτορος, δοκιμογράφου, επιτίμου Σχολικής Συμβούλου και διακεκριμένης φιλόλογου κ. Βιβής Κομιδά- Βρεττού, με τίτλο «Όλα καλά αξιότιμοι κύριοι» (εκδ. Μελάι, Αθήνα 2016), με συντονιστή τον Αντιπρόεδρο του Πνευματικού Κέντρου κ. Σπύρο Αρβανίτη. Για το έργο της ποιήτριας μίλησαν ο καθηγητής Νεοελληνικής Λογοτεχνίας κ. Γιάννης Παπαθεοδώρου, ο ποιητής και εκδότης – διευθυντής του περιοδικού «Μανδραγόρας» κ. Κώστας Κρεμμύδας, ο επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος και Αντιπρόεδρος της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών Δρ Άγγελος Χόρτης και η ποιήτρια. Ποιήματα απήγγειλαν ο ηθοποιός κ. Δημήτρης Βερούκιος και η σκηνοθέτις κ. Λουκία Κατωπόδη.

Μνήμες του μπάρμπα Κωστάγγελου Χόρτη

Ο αείμνηστος Κωστάγγελος Γ. Χόρτης ήταν ένας προικισμένος συχωριανός, με μνήμη ελέφαντα και μεγάλο ενδιαφέρον για την ιστορία του χωριού μας, παρόλο που δεν είχε τελειώσει το Δημοτικό. Καρπός αυτού του ζήλου είναι ένα πολύτιμο χειρόγραφο, που ευγενικά μας παραχώρησε ο γιος του Φάνης, πανεπιστημιακός στις ΗΠΑ και ποιητής, το οποίο αναφέρεται σε ποικίλες όψεις της κοινωνίας και της ιστορίας των Χορτάτων από τις αρχές του 20ου αιώνα. Το χειρόγραφο αποτελείται από 10 αριθμημένες σελίδες, όπου δίνουν πληροφορίες για τα δημογραφικά του χωριού, το κλίμα, την γεωργική παραγωγή, τη συμμετοχή των κατοίκων του στους εθνικούς αγώνες 1912-1922, την αποδημία, τη συγκοινωνία, την εκπαίδευση. Τα στοιχεία που προσφέρει ο αείμνηστος μπάρμπα Κωστάγγελος είναι πολύτιμα για την ανασύνθεση της εικόνας των Χορτάτων στις αρχές του 20ου αιώνα. Στο πρώτο τμήμα του χειρογράφου του αφού αρχικά κάνει λόγο για τις αλλαγές στο χώρο του τόπου δήμου Απολλωνίων, στη συνέχεια αναφέρεται λεπτομερώς στα δημογραφικά της κοινότητας Χορτάτων, στην προσφορά τους στους εθνικούς αγώνες 1912-1922, στο πρόβλημα της εκπαίδευσης, στα προϊόντα που παρήγε κ.ά. Για λόγους πληρέστερης κατανόησης του κειμένου, αποκαταστήσαμε όπου επιβαλλόταν, τις ελλείψεις και ανισότητες του κειμένου.

Μέρος Α΄ : « Από Χορτάτα έως Ρουπακιά λέγονταν Διαμπλιάνι και χωρίσανε το 1914, που καλάρσε οι δήμοι και έγιναν κοινότητες. Από δήμο Απολλωνίων που ήταν έγιναν πέντε κοινότητες: Άγιος Πέτρος, Αθήνι, Δράγανο, Κωμηνλιό, Χορτάτα. Έτσι διαλύθηκε το όνομα Διαμπλιάνι. Δια λόγους πολιτικούς το μέρασε ο τότε δήμαρχος Φίλιππος Μαραγκός ή Πασκούρης, γιατρός από το Κωμηνλιό. Τον Νικολή και Ρουπακιά τα έριξε στον Άγιο Πέτρο, την κοινότητα του Μανάση στην κοινότητα Δραγάνου, τον Άν Βασίλη στην κοινότητα Κωμηνλιού και τον Άγιο Θεόδωρο στην κοινότητα Χορτάτων. Τα παραπάνω χωριουδάκια όλα μαζί λεγότανε Διαμπλιάνι. Το μεγαλύτερο από αυτά ήταν τα Χορτάτα. Ο αριθμός των οικογενειών στο κάθε χωριό ήταν: Χορτάτα 80 οικογένειες, Άγιος Θεόδωρος 16, Μανάση 35, Άγιος Βασίλειος 15, Νικολή 42, Ρουπακιάς 45.

Αργότερα τα 4 εκάμανε κοινότητα δική τους. Τα Χορτάτα και ο Άγιος Θεόδωρος έχουν κοινότητα δική τους και (σσ. τα Χορτάτα) απαρτίζονται από τις γειτονιές Τζεφράτα, Βλαντάτα, Καραμανάτα, Βραϊλάτα, Μεσσινάτα, και Χορτάτα, που είναι και η μεγαλύτερη, απ' την οποία πήρε και το όνομα το χωριό. Οι οικογένειες της κοινότητας Χορτάτων: • Ν. Α. Χόρτης, Π. Αποστ. Χόρτη, Παν. Χόρτης του Ανδρέα, Σ. Ι. Χόρτης, Ιάκωβος Χόρτης, Γεώργιος Χόρτης, Αντώνιος Χόρτης, Δημήτριος Χόρτης (οι 4 τελευταίοι είναι αδέρφια, Κολοπαταίοι), Λάμπρος Θ. Χόρτης (Σαμάτης), Βασίλειος Χόρτης, Σπύρος Ι. Χόρτης (Μανταγιάννης), Γεώργιος Ν. Χόρτης (Μίσουλας), Δημήτριος Α. Χόρτης (Χειμώνας), Φίλιππος Δ. Χόρτης (Κ' τσοθανάσης), Αλέξανδρος Α. Χόρτης

(Παπαντώνης), Σπυρ. Δ. Χόρτης (Μερμηγκός), Ευστ. Ν. Χόρτης (Χρυσουαγής), Σπύρος Χόρτης (Χωριανός), Ευάγγ. Χόρτης (Ζκαλτσάς), Φροσύνη Ν. Χόρτη, Βασ. Κ. Χόρτη, Γιώργος Ν. Χόρτης, Ι. Νικ. Χόρτης, Θ. Ν. Χόρτης, Αν. Σ. Χόρτης, Σ. Ι. Χόρτης, Π. Α. Χόρτης, Α. Π. Χόρτης, Α. Μπ (Μιχαήλ), Χόρτης, Δημήτριος), Μ. Χόρτης, Ι. Ν. Χόρτης, Αρ. Α. Χόρτης, Σπ. Α. Χόρτης, Βα(σίλειος), Σ. Χόρτης, Ν. Α. Χορταίοι • Μεσσήνης Νικόλαος, Χρήστος Β. Μεσσήνης, Πέτρος Β. Μεσσήνης, Κυριάκος Μεσσήνης, Ιωάννης Κ. Μεσσήνης, Μιχ. παπα Α. Μεσσήνης, Σπύρος Π.Α. Μεσσήνης, Ανδρέας Ν. Μεσσήνης, Ανδρέας Κ. Μεσσήνης, Νικ. Β. Μεσσήνης, Κων. Α. Μεσσήνης, Διον. Ι. Μεσσήνης, Παρασκευή Μεσσήνη, Μαρίνα Μεσσήνη, Δημ. Σ. Μεσσήνης, Αναστ. Σ. Μεσσήνης, • Νικ. Γ. Αυλωνίτης, Ι. Γ. Αυλωνίτης, Αποστ. Α. Αυλωνίτης, Θεόδ. Α. Αυλωνίτης, Φίλιππος Π. Αυλωνίτης, Χρήστος Π. Αυλωνίτης, Ευστ. Θ. Αυλωνίτης, Μίνως Γ. Βράϊλας, Σπυραντώνης Α. Βράϊλας • Τζεφριός παπα Αναστ(άσης), Τζεφριός Δ.(Δημήτριος) παπάς, Τζεφριός Α. Βαγγέλης, Ιω. Α. Τζεφριός, Απόστολος Α. Τζεφριός, Κων. Δ. Τζεφριός, Παν. Τ. Βλαντής, Ανδρέας Βλαντής, Αναστάσης Π. Βλαντής, • Θεοδ. Ε. Βουκελάτος, Αντώνης Ε. Βουκελάτος, Νικ. Α. Βουκελάτος, Κω(νσταντίνος), Α. Βουκελάτος, Βασ. Α. Βουκελάτος, Μίνως Σ. Αχειμάστος, Θ. Β. Αχειμάστος, Ιωάννης Β. Αχειμάστος, Παναγ. Γ. Αχειμάστος, Θωμάς ιερέας Ζαμπάτης, Παναγιώτης Σολδάτος, Ανθούλα Κωνσταντώνη. Είναι και άλλοι που είναι σε άλλα χωριά και μέσα στην πόλη Λευκάδα.

Τα Χορτάτα είναι το ψηλότερο χωριό της λευκάδας. Είναι και εύφορο. Παράγει σιτάρι, φακή, κουκιά, ρεβίθια, μπιζα, πατάτες και όλα τα κηπευτικά. Λάδι λίγο.. Έχει και κτηνοτροφία.

Από το 1905 που θυμάμαι εγώ ως σήμερα, αρχικά είχε τρεις παπάδες-παπα –Αναστάσης και παπα –Δημήτρης Τζεφριός το επίθετο, αδέρφια και παπα –αποστόλης Μεσσήνης. Ήταν άλλοι τρεις που εγώ δεν τους θυμάμαι:ο παπα –Θανάσης, πατέρας του πάδου Αν. και Δημήτρη. Έχω ακούσει ότι ήταν και δάσκαλος. Ο άλλος λεγότανε Παπαγιώργης Ζαμπάτης από τον Άγιο Θεόδωρο. Ο άλλος λεγότανε παπα Γιάννης, που είχε και άλλον αδερφό παπα Γεράσιμο, αλλά έμενε στο Άγιον Όρος. Η δε παράδοση λέγει ότι ευρέθη υπογραφή που έλεγε ότι ήτανε δύο αδέρφια που λεγότανε Παπαντωνάιοι και ο ένας υπέγραφε και έλεγε υπογράφηω δια τον αδελφό μου ιερέα (που) δεν ηξεύρι να υπογράψει. Σώζεται η συνοικία στα Χορτάτα που λέγεται Παπαντωνάτα. Είς το μοναστήρι Αγίου Νικολάου, Αθήνι, ιεράτευσε ένας παπα –Βλαντής από Χορτάτα. Άλλος δεν αναφέρεται κάτω ως να ξέρει γράμματα.

Τα Χορτάτα είναι υγιεινό χωριό. Έχει νερά αλλά τον χειμώνα πιάνει χιόνι και κάνει κρύο. Εκείνο που έλειπε πρώτα ήτανε τα ξύλα. Τώρα έχει δασώσει.

Τα Χορτάτα έχουν δώσει και στους εθνικούς αγώνες πολλές θυσίες εις θύματα και υλικές προσφορές. ανάλογα με τη δύναμή του εις διάφορες επιστρατεύσεις από 20 Σεπτεμβρίου 1912 που άρχισε ο πόλεμος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας έως το τέλος Αυγούστου 1922.

Συνέχεια στο επόμενο φύλλο

ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 25 • ΙΟΥΝΙΟΣ – ΙΟΥΛΙΟΣ – ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2017
ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ • tachortata.blogspot.gr

Τριμηνιαία περιοδική έκδοση του Συλλόγου των Απανταχού Χορτιωτών Λευκάδος

Ιδιοκτήτης: Σύλλογος των Απανταχού Χορτιωτών Λευκάδας, Τηλ. 6974415275,
e-mail: arpiros@otenet.gr
Υπεύθυνος έκδοσης - ύλης: Έκτορας Γ. Χόρτης
Επικοινωνία: τηλ. 210-9844200, 6944416206, e-mail: hecchortis@gmail.com
Συντακτική Επιτροπή: Άγγελος Γ. Χόρτης, Θωμάς Ε. Χόρτης, Σταθούλα

(Λούλα) Σακελλαρίου – Αυλωνίτη, Νίκος Δ. Χόρτης, Έκτορας Γ. Χόρτης,
Σελιδοποίηση: Νίκος Δ. Χόρτης
Εκτύπωση: PLANETCOPY, Ψηφιακές εκδόσεις – εκτυπώσεις, Μαυρομυχάλη 15, Αθήνα 10679
Για το περιεχόμενο των ενυπόγραφων κειμένων ευθύνονται οι συγγραφείς τους

Ένα νοικοκυριό στα Χορτάτα των αρχών του 18ου αιώνα

Του ΑΓΓΕΛΟΥ Γ. ΧΟΡΤΗ

Στο ερώτημα ποια ήταν η εικόνα ενός νοικοκυριού σε μια αγροτική κοινότητα, όπως ήταν τα Χορτάτα αλλά και όλες οι αγροτικές κοινότητες, στις αρχές του 18ου αιώνα, μπορούμε να λάβουμε απαντήσεις από τα νοταριακά έγγραφα της εποχής, με βάση τα οποία μας δίνεται η δυνατότητα να ανασυνθέσουμε την κοινωνική και

2017: Η Μαρία Βουκελάτου στον αργαλειό (Φωτο: Mylefkada)

οικονομική ζωή και τα προβλήματα των ανθρώπων που ζούσαν τότε. Ιδιαίτερως αποκαλυπτικά είναι τα έγγραφα που σχετίζονται με τον γάμο και την προίκα, καθώς, μέσα από αυτά, όχι μόνο μπορούμε να δούμε την οργάνωση ενός νοικοκυριού της εποχής, και, μέσω αυτής τη ζωή και τις ασχολίες των ανθρώπων, αλλά και να καταλήξουμε σε εύλογα συμπεράσματα για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν.

Δύο τέτοια έγγραφα είναι καταχωρισμένα στον 1ο φάκελο των πράξεων του παπά Γιάννη Δεσαλέριου, με ημερομηνίες το μεν πρώτο 31 Μαΐου 1728 και το δεύτερο 12 Φεβρουαρίου 1729. Η σύνταξη δηλαδή του 2ου εγγράφου απέχει περίπου 7,5 μήνες από

τη σύνταξη του πρώτου και αυτό έχει, θεωρώ, τη σημασία του. Το πρώτο έγγραφο συντάχθηκε στην Αμαζική και αφορά συμφωνία για τη λύση των διαφορών δύο κατοίκων των Χορτάτων που είχαν συγγενική σχέση. Τα δύο αυτά πρόσωπα ήταν ο Αθανάσιος Αυλωνίτης και ο γαμπρός του, σύζυγος της θυγατέρας του, Γιωργάκης Χόρτης και οι διαφορές τους αφορούσαν κυρίως την προίκα την οποία είχε υποσχεθεί ο Αυλωνίτης στον γαμπρό του και, όπως θα φανεί στη συνέχεια, ο Γιωργάκης δεν είχε λάβει. Για να μην λυθούν, λοιπόν, οι διαφορές αυτές μέσω των δικαστηρίων, πράγμα το οποίο θα συνεπαγόταν έξοδα για τους διαδίκους, οι δύο συγγενείς αποφάσισαν να μεταβούν στην πρωτεύουσα του νησιού, όπου απευθύνθηκαν στον Λεόντιο Ζάκα, ο οποίος αποτύπωσε σε σχετικό έγγραφο τη συμφωνία στην οποία είχαν καταλήξει. Η συμφωνία προέβλεπε, αφού θα επέστρεφαν στα Χορτάτα, να αναθέσουν στον Παναγιώτη Βουκελάτο, προξενιτή στον γάμο του Γιωργάκη με τη θυγατέρα του Αυλωνίτη, να επιλύσει το ζήτημα της προίκας το οποίο είχε ανακύψει. Η απόφαση του Βουκελάτου καταγράφηκε σε νοταριακή πράξη, στις 12 Φεβρουαρίου του 1729, όπως έχει ήδη αναφερθεί, δηλαδή σε σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα μετά τη συμφωνία παραποιημένης της διαφοράς σε διαιτησία. Αναζητώντας μια εξήγηση για τη μεγάλη αυτή χρονική απόσταση, εικάζω ότι αυτή οφειλόταν, πιθανότατα, στις οικονομικές δυσκολίες που, ενδεχομένως, αντιμετώπιζαν ο Χόρτης και ο Αυλωνίτης, καθώς έπρεπε να καταβάλουν κάποιο χρηματικό ποσό στον νοτάριο για τη σύνταξη της σχετικής πράξης. Μπορεί δηλαδή η απόφαση του Βουκελάτου να είχε εφαρμοσθεί και να ακολούθησε η σύνταξη της νοταριακής πράξης, όταν οι δύο συμβαλλόμενοι είχαν την αναγκαία οικονομική ευχέρεια. Μία άλλη εκδοχή μπορεί να ήταν, πιθανώς, η παρελκυστική τακτική του Αυλωνίτη, ώστε να καρπωθεί τη σοδειά του 1728 από το αμπέλι και το χωράφι της προίκας που έπρεπε να δώσει στον Χόρτη, σύμφωνα με την απόφαση του Βουκελάτου, όπως θα δούμε. Και στις δύο περιπτώσεις, εικονογραφείται μια δύσκολη κατάσταση για τα δύο νοικοκυριά του εγγράφου και όχι μόνον, όπως θα μας δοθεί η ευκαιρία να σχολιάσουμε στη συνέχεια.

Στην πράξη, λοιπόν, του Δεσαλέριου της 12ης Φεβρουαρίου του 1729 καταγράφεται η διαδικασία και η απόφαση του Βουκελάτου για το αντικείμενο της διαφοράς. Ο Βουκελάτος, ως διαιτητής, ακολούθησε τη συγκεκριμένη σε αυτές τις περιπτώσεις διαδικασία, πριν καταλήξει στη απόφασή του. Κάλεσε δηλαδή τους διαδίκους να παρουσιάσουν ο καθένας τα επικειρήματά του επί του θέματος και ύστερα, αφού ορκίστηκε σε μια εικόνα («με όρκον εικονικών», όπως αναφέρεται στο έγγραφο), εξέδωσε την ετυμηγορία του, η οποία ήταν δεσμευτική και για τους δύο και καταγράφηκε στη νοταριακή πράξη. Όπως φαίνεται από τα διαλαμβανόμενα σε αυτήν, οι θέσεις γαμπρού και πεθερού καθόλου δεν φαίνεται να επηρέασαν την κρίση του Βουκελάτου, αφού αυτός, ως προξενιτής, εγγυώριζε επακριβώς το περιεχόμενο της προίκας. Συγκεκριμένα, κατά τη διαδικασία του προξενιού, ο Αυλωνίτης είχε απαριθμήσει στον προξενιτή ένα προς ένα όλα στα θα έδινε στον Χόρτη ως προίκα, για να ευοδωθεί το συνοικείο και να γίνει ο γάμος, και τον εξουσιοδότησε να τα γνωστοποιήσει στον υποψήφιο γαμπρό του. Αυτά ήταν τα εξής: τρία στρώματα, τα δύο διπλωρένια (βαμβακερά με ειδική πυκνή ύφανση) και το ένα μάλλινο, τέσσερες προσκεφαλαδίες, δύο κεντητές και δύο διπλωρένιες, τέσσερα προσκέφαλα, τα δύο κεντητά και τα δύο διπλωρένια, ένα κουλούφι (σάκος στον οποίο αποθήκευαν δημητριακά), εννιά ποικιλία της ύφνης, δύο διπλώρια (ύφανση πυκνοφασμένο βαμβακερό ή λινό), 1 δαχτυλίδι, πιθανότατα ασμημένο, τέσσερες μπόλιες της κεφαλής, τέσσερα κεραλοπάνια (λεπτοφασμένα σε σύγκριση με τις μπόλιες), δύο κρεμαστοίμπολες (πετσέτες), ένα στρογγυλό μαντήλι, τέσσερα μεσόλια μονοκλωνικά (τραπεζομάντιλα λινά ή βαμβακερά με λεπτή ύφανση), δώδεκα μονόκλωνες (πιθανότατα πετσέτες λεπτοφασμένες), τρία βρακοποικιλία του γαμπρού, δύο μεροδούλια αμπέλι(1), δύο τεταρτίων, δηλαδή εννετικών στρεμμάτων, χωράφι (περίπου 3800 τ.μ.)(2) στον Αγγιλιδα, άλλο χωράφι στο Λιβάδι του οποίου η έκταση δεν αναφέρεται, κοντά στο αμπέλι του ποτέ παπά Δημήτρη Χόρτη, και ακόμα το μισό από το χωράφι στο Μεγαλοσπίτατο, χωρίς να αναφέρεται η έκτασή του. Εκτός από αυτά στην προίκα περιλαμβάνονταν χαλκωματένια σκεύη (ταψιά, πινιάτες κ.λπ.), με βάρος 6 λίρες (3), ένα βαγένη με χωρητικότητα 4 σταμνιά, 1 δαμάλι (μοσχάρι), 1 δαμάλι, 2 γίδες και, τέλος, 15 λίρες αντί για κασέλα.

Όπως προκύπτει από την καταγραφή της προίκας, ένα μέρος από την οικοσκευή του νοικοκυριού, κυρίως είδη οικιακής κατασκευασμένα στον αργαλειό (στρώματα, προσκέφαλα, πετσέτες, τραπεζομάντιλα, ρουχοισμός κ.λπ.), καθώς και οικιακά σκεύη, απαραίτητα για το σπίτι του νέου νοικοκυριού, περιλαμβάνονταν στην προίκα της ύφνης. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι ορισμένα από τα είδη αυτά, εκτός από χρηστικά, είχαν και σημαντική αισθητική αξία. Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι το κέντημα σε σεντόνια, προσκεφαλαδίες, προσκέφαλα, η λεπτή ύφανση κ.λπ.

υποδηλώνουν ότι, παρόλη τη δυσχερή οικονομική κατάσταση, οι άνθρωποι της εποχής συντηρούσαν μια μακράωνη καλλιτεχνική παράδοση, έχοντας ενσωματώσει στην καθημερινή τους ζωή τα στοιχεία ενός λαμπρού πολιτιστικού παρελθόντος και, ακόμα, έχοντας ως στοιχείο της προσωπικότητάς τους την αίσθηση του υφαιού. Εκτός όμως από την οικοσκευή, το νέο νοικοκυριό που θα δημιουργούετο με τον γάμο, έπρεπε να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις συντήρησης και επιβίωσης των μελών του. Σε μια αγροτική λοιπόν κοινότητα βασική προϋπόθεση ήταν η κατοχή και η καλλιέργεια γης, καθώς και, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, η κατοχή ζωικού κεφαλαίου. Η οικογένεια της ύφνης συνεισέφερε, ανάλογα με τις οικονομικές της δυνατότητες, σε αυτούς τους τομείς, προκρίνοντας την με χωράφια, κατά κύριο λόγο, αλλά και με αμπέλια, αν, βέβαια, είχε. Και ήταν εύλογα να χωράφια να αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης γης, καθώς σε μια αγροτική οικονομία στην οποία οι άνθρωποι επιδιώκουν την αυτάρκεια, δηλαδή την κάλυψη των αναγκών τους από την παραγωγή στο πλαίσιο του νοικοκυριού, η αυτάρκεια σε δημητριακά ήταν η βασική τους προτεραιότητα. Εξάλλου, όπως φαίνεται από τα σωζόμενα εννετικά κτηματολόγια, όσο προχωρούμε από την πεδιάδα της Αμαζικής και τα γύρω από αυτήν χωριά, καθώς και όπου κυριαρχούσε η καλλιέργεια του αμπέλιου και της ελιάς, προς τις ημιορεινές και ορεινές περιοχές τα χωράφια ήταν, σε σύγκριση με τα αμπέλια σε συντριπτικό ποσοστό περισσότερο. (4) Σε κάθε περίπτωση, στις αρχές του 18ου αιώνα αμπελοκαλλιέργεια μαρτυρείται και στα Χορτάτα, αν και όχι εκτεταμένη. Τα χωράφια για καλλιέργεια δημητριακών, κυρίως, αλλά και οσπρίων αποτελούσαν το μέγιστο μέρος της περιουσίας των κατοίκων. Τεκμήριο ότι αυτή ήταν η πραγματικότητα αποτελεί η μελέτη της συγκεκριμένης προίκας και η σύγκριση μεταξύ χωραφιών και αμπελιών που δίνει στη θυγατέρα του ο Αυλωνίτης. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το αμπέλι που θα έπαιρνε ο γαμπρός του είχε έκταση 2 μεροδούλια, δηλαδή 630 τ.μ. Σε ότι αφορά τα χωράφια, για ένα από αυτά αναγράφεται έκταση 2 εννετικά στρέμματα, δηλαδή 3800 τ.μ. Άρα το αμπέλι ήταν λιγότερο από το 1/6 του χωραφιού αυτού. Αν υποθέσουμε ότι τα άλλα δύο χωράφια μαζί ήταν άλλα 2 εννετικά στρέμματα, τότε το αμπέλι ήταν μικρότερο από το 1/12 των χωραφιών. Η εκτίμηση αυτή ενισχύεται από τη μελέτη ενός άλλου προικώου εγγράφου που είναι καταχωρισμένο στις πράξεις του ίδιου νοταρίου, με χρονολογία 3 Νοεμβρίου 1740. Σ' αυτό αναφέρεται ότι ο Δράκος Μπράιλας, κάτοικος Χορτάτων δίνει προίκα στον γαμπρό του Κωνσταντή Μαραγκό από το Κωμπίλι, πλην της οικοσκευής, χωράφια έκτασης 6 εννετικών στρεμμάτων (περίπου 11.400 τ.μ.) καθώς και 3 μεροδούλια αμπέλι (945 τ.μ.). Με λίγα λόγια, το αμπέλι ήταν περίπου 12 φορές μικρότερο σε έκταση από τα χωράφια. Από τα δύο έγγραφα προκύπτει ότι τα αμπέλια στα Χορτάτα ήταν, πιθανότατα, περίπου το 8% της καλλιεργούμενης γης. Με βάση όλα αυτά, είναι ευνόμο ότι κάτοικοι που είχαν πολύ μικρό κλήρο δεν μπορούσε να κατέχουν αμπέλια, αφού προτεραιότητά τους ήταν να εξασφαλίζουν «το ψωμί της χρονιάς τους», δηλαδή να έχουν, κατά το δυνατόν, αυτάρκεια σε δημητριακά. Ότι αυτή ήταν η πραγματικότητα προκύπτει, αναλογικά, από τη μελέτη των σωζόμενων κτηματολογίων στα ημιορεινά και ορεινά χωριά του νησιού. Έτσι, στους Σφακιώτες επί συνόλου 146 ιδιοκτητών οι 77 δεν είχαν αμπέλια, στην Καρπά επί 196 δεν είχαν οι 94 και στον Αλέξανδρο επί 83 δεν είχαν οι 44. Το δείγμα είναι αξιόπιστο και μας επιτρέπει να θεωρήσουμε βέβαιο ότι κάτι ανάλογο θα συνέβαινε και στα Χορτάτα (5). Σε ότι αφορά τον κτηνοτροφικό τομέα, στην προίκα περιλαμβάνονταν 1 βόδι και 1 αγελάδα, (σε άλλες περιπτώσεις βόδι ή αγελάδα) καθώς και ζώα «λιανά» (πρόβατα, γίδια), ανάλογα με τη δυνατότητα της οικογένειας της ύφνης. Εξασφαλιζόταν έτσι η καλλιέργεια των κτημάτων, αλλά και η παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων (κρέατος, γάλακτος, τυριού, μαλλιού) για τις ανάγκες της οικογένειας. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η οικογένεια της ύφνης δεν παραχωρούσε βόδι ή αγελάδα, προβλεπόταν η καταβολή της αξίας του ζώου σε χρήμα.

Αυτή, σε γενικές γραμμές, ήταν η εικόνα μιας προίκας της εποχής και, κατά συνέπεια, η συνεισφορά της ύφνης στη δημιουργία του νέου νοικοκυριού, η πλήρης εικόνα του οποίου συμπληρωνόταν με την κινητή και ακίνητη περιουσία του γαμπρού. Σε ότι αφορά την κινητή περιουσία, είναι ευνόμο ότι, εκτός των άλλων, περιλαμβάνονταν σε αυτήν εργαλεία για τις αγροτικές εργασίες των οποίων εικόνα μας δίνει κατάλογος αντικειμένων του Παναγιώτη Μαργέλη, που βρέθηκαν, μετά τον θάνατό του, στον οικισμό Νικολή και καταγράφονται σε πράξη του Δεσαλέριου της 26ης Μαρτίου του 1733. Σ' αυτόν αναφέρονται, πλην των συνήθων ειδών οικοσκευής (τηγάνια, ταψιά, πυροστιά, σαχνάκια (μικρά χαλκωματένια σκεύη για διάφορες χρήσεις) κ.λπ., και εργαλεία για τις αγροτικές εργασίες, δηλαδή τσασιά, τσεκούρι, σκεπάρνι, κόσκια, δρεπάνια, αρίδα και ασφαλώς, αν και δεν καταγράφεται διότι θεωρείτο αυτοπόνοτο, αλέτρι. Ενδιαφέρουσα είναι η καταγραφή ενός πιάτου στάγγινου, δηλαδή χαλκωματένιου, καθώς η χρησιμοποίηση πιάτων δεν ήταν συνηθισμένη στα αγροτικά νοικοκυριά και οι οικογένειες έτρωγαν σε άλλα σκεύη και, πιθανώς, πολλοί μαζί στο ίδιο σκεύος. Βασικό μέρος του εξοπλισμού ενός νοικοκυριού ήταν και ο αργαλειός, δεδομένου ότι τα διάφορα είδη ρουχοισμού (ενδύματα, κλινοσκεπάσματα, στρώματα, τραπεζομάντιλα κ.λπ.) ήταν προϊόντα οικιακής, όπως προΐοντα οικιακής ήταν και τα στοιχειώδη έπιπλα, για την κατασκευή των οποίων απαραίτητα ήταν σκεπάρνια, τσεκούρια, αρίδες κ.ά, που έχουν ήδη αναφερθεί. Σχετικά με τον αργαλειό, αναφορά σ' αυτόν συναντάμε στη διαθήκη του 18ης Απριλίου του 1734 του Γιώργου Βουκελάτου από τον οικισμό του Αγίου Βασιλείου, που είναι καταχωρισμένη στις πράξεις του Δεσαλέριου. Σ' αυτήν ο διαθέτης ορίζει ότι, αν, μετά τον θάνατό του, η χήρα του παντρευτεί, να μην λάβει τίποτε από την περιουσία του αλλά μόνο την προίκα της, δηλαδή τον αργαλειό της και μία φελτζάδα (μάλλινο κλινοσκεπάσμα).

Συγκεκριαλιώνοντας, θα λέγαμε ότι ένα νοικοκυριό στα Χορτάτα των αρχών του 18ου αιώνα διέθετε τα είδη οικοσκευής που έχουμε αναφέρει, ο αριθμός και η ποιότητα των οποίων σχετιζόταν με τις οικονομικές δυνατότητες κάθε οικογένειας. Ακόμα, διέθετε τα εργαλεία της αγροτικής ζωής και της οικιακής. Ως προς τα είδη

οικοτεχνίας, πρέπει να σημειώσουμε ότι τα νοικοκυριά δεν προσέφευγαν στην αγορά για την προμήθεια ειδών που θα μπορούσαν να κατασκευάσουν στο σπίτι. Όμως, για τα εργαλεία και για ορισμένα είδη οικιακής ή προσωπικής στην αγορά ήταν υποχρεωτική και αναπόφευκτη, δεδομένου ότι η κατασκευή τους προϋπέθετε εξειδικευμένες γνώσεις και ειδικά εργαλεία. Αυτά τα είδη ήταν τα

μεταλλικά αντικείμενα, χαλκωμάτια ή σιδερένια, δηλαδή τα «χαλκώματα» για οικιακή χρήση και τα σιδερένια εργαλεία. Την εικόνα ενός εργαστήριου κατασκευής τέτοιων αντικειμένων, που ήταν μαζί και εμπορικό κατάστημα ποικίλων ειδών, μας παρουσιάζει νοταριακή πράξη του Ιωάννη Δεσαλέριου της 16ης Νοεμβρίου του 1738. Σ' αυτήν υπάρχει λεπτομερής καταγραφή των αντικειμένων που βρέθηκαν στο «αργαστήρι» κάποιου μαστρο Στεφανή στην Αμαξική. Ο μαστρο Στεφανής ήταν, όπως φαίνεται, σιδηρουργός, καθώς στη νοταριακή πράξη καταγράφονται «τα σύνεργα της τέχνης του», δηλαδή αμόνι, φυσαρά, βαριές, σφυριά, κουλιάρες (σιδερένιες κουτάλες με τις οποίες έρχιτο το πυρακτωμένο μέταλλο στα καλούπια) κ.λπ. Καταγράφονται ακόμα χαλκώματα, σιδερένια αντικείμενα και άλλα είδη, όπως τουφέκι, πιστόλες, τσαπράζια, καθρέφτες, μεταξωτά ζωνάρια, χρυσά και ασπμμένα είδη. Όλα αυτά εικονογραφούν την «ταυτότητα» του καταστήματος, με το οποίο, όπως είναι φυσικό, είχαν δοσοληψίες τα αγροτικά νοικοκυριά.

Σε ό,τι αφορά την ακίνητη περιουσία, αυτή κλημιονόταν ανά νοικοκυριό και, από στατιστική άποψη, δεν πρέπει να διέφερε ουσιαστικά από την κατάσταση στα ημιορεινά και ορεινά χωριά για τα οποία υπάρχουν κτηματολόγια. Και όπως στους Σφακιώτες, επί 146 ιδιοκτησιών, δεν περιλαμβάνονταν χωράφια στις 8 (ποσοστό περίπου 6%), στην Καρυά, επί 196, οι 28 (ποσοστό περίπου 14%) και στον Αλέξανδρο, επί 83, οι 8 (περίπου 10%), έτσι και στα Χορτάτα πρέπει να υποθέσουμε βάσιμα ότι ένα μικρό ποσοστό κατοίκων δεν θα διέθεταν χωράφια. Γι' αυτούς η διέξοδος για βιοπορισμό ήταν ασφαλώς η κτηνοτροφία, δεδομένης και της μορφολογίας του εδάφους που ήταν κατάλληλη για τέτοια δραστηριότητα. Για την μέγιστη πλειονότητα των κατοίκων, οι ιδιοκτησίες τους κλιμακώνονταν και, αν λάβουμε υπόψη μας τα χωριά που έχουν αναφερθεί, των περισσότερων έφταναν μέχρι 10 στρέμματα (6). Αμπελία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι περισσότεροι δεν είχαν, όπως συνέβαινε και στους άλλους ημιορεινούς και ορεινούς οικισμούς, και αυτό, κατά μείζονα λόγο, ίσχυε για τον οικισμό των Χορτάτων, όπου μεγάλο μέρος των ιδιοκτησιών εκτεινόταν στις πιο ψηλές πλαγιές και τα μικρά οροπέδια των Σταυρωτών. Τέλος, ελιές, λόγω του υψηλότερου του οικισμού αλλά και του γεγονότος ότι η καλλιέργεια του φυτού την εποχή αυτήν είχε αρχίσει να επεκτείνεται, ήταν εξαιρετικά σπάνιες, σε αντίθεση με τους άλλους οικισμούς του Διαμυλιανίου (Άγιος Βασίλειος, Μανάσι, Νικολή). Στους οικισμούς αυτούς υπήρχαν ήδη ή φυτεύονταν ελιές, όπως προκύπτει από πληθώρα νοταριακών πράξεων. Αναφέρω, ενδεικτικά, ορισμένες από αυτές. Στα 1724, ο Ευστάθιος Μπλιτζιώτης (Νικολή) αφήνει, μεταξύ των άλλων, ως προίκα στη θυγατέρα του Αγγελική 4 κερνημάδες στις τοποθεσίες Καβαλαρικό και Στο Φαλιέρι το αχούρι (7). Στα 1726 ο Αθανάσιος Αργυρός (Νικολή) πωλεί χωράφι, με ελιές μέσα, στους Νικολό,

Αθανάσι και Γιάννη Αχειμασιτιάδες (8). Στα 1728 ο μοναχός Ιωαννίκιος Ζωιτάς (Μανάσι), αφήνει στον αδελφό του Μάρκο, μεταξύ των άλλων και ελιές (9). Τέλος, στα 1734 ο Γιώργος Βουκελάτος (Άγιος Βασίλειος) αφήνει στη γυναίκα του ελιές στην τοποθεσία του Καλαβρού (10). Στους οικισμούς αυτούς και οι φυτείες αμπελιών ήταν περισσότερες από εκείνες του οικισμού των Χορτάτων.

Ποιες όμως ήταν οι συνθήκες ζωής των κατοίκων του χωριού μας περίπου 300 χρόνια πριν; Η απάντηση, σε γενικές γραμμές, μπορεί να δοθεί, αν αντιλήσουμε στοιχεία από τα πολύτιμα για τη μελέτη του παρελθόντος νοταριακά αρχεία. Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι η ζωή την παλαιά εκείνη εποχή ήταν εξαιρετικά δυσκολή. Ένα στοιχείο το οποίο αντλούμε από σειρά νοταριακών πράξεων σχετικών με την προίκα είναι εξόχως διαφωτιστικό. Πρόκειται για αναφορές σε «λειψοπροίκια», δηλαδή σε προίκια αντικείμενα τα οποία δεν είχαν δοθεί κατά το χρόνο του γάμου και εκκρεμούσαν, πολλές φορές, για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το φαινόμενο συναντάται συχνά και η οφειλή από τους γονείς ήταν αναγράφεται. Ένα από τα πολλά παραδείγματα είναι ενδεικτικό και εξόχως χαρακτηριστικό. Περιλαμβάνεται στη διαθήκη του Αναστάσιου Χόρτη του ποτέ Αθανάσι, η οποία είναι καταχωρισμένη στην πράξη της του Δεσαλέριου, με χρονολογία 18 Ιουνίου 1749. Ο Αναστάσιος, λοιπόν, χρωστούσε από λειψοπροίκια στην θυγατέρα του Καλογριά 1 στρώμα, 1 προσκεφαλάδα, 2 προσκέφαλα, 1 κακάβι και 1 δαμάλα. Για τη δαμάλα τής είχε δώσει ένα χωράφι. Για τον ίδιο λόγο χρωστούσε στη Σταμούλα μη κατονομαζόμενα αντικείμενα και για την εξόφληση της οφειλής είχε δώσει στον άντρα της 22,5 λίρες, ένα πρόβατο και 1 φόρτωμα σμιγό (ιταίρι και κριθάρι ανάμεικτο). Οφειλή είχε ακόμα και σε τρίτη θυγατέρα του, την Κατέρω, για εξόφληση της οποίας τής άφησε ένα χωράφι. Το γεγονός ότι και η παραμικρή οφειλή, σε σχέση με όσα είχαν υποσχεθεί οι γονείς για προίκα στις θυγατέρες τους, διαιωνιζόταν και έπρεπε να εξοφληθεί, έστω και σε βάθος χρόνου, φανερώνει ότι, κατά κανόνα, τα πάντα ήταν σημαντικά για κάθε νοικοκυριό, γιατί η ζωή των ανθρώπων ήταν ένας σκληρός αγώνας και η φτώχεια, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό για τους περισσότερους, καθημερινή σύντροφός τους.

Σημειώσεις

1. Μεροδούλι είναι η έκταση του αμπελιού που μπορούσε να σκάψει ένας καλλιεργητής σε 1 ημέρα και υπολογιζόταν σε περίπου 315 τ.μ. Βλ. Π.Γ.Ροντογιάννης, *Ιστορία της νήσου Λευκάδας, Ε.Λ.Μ, Αθήνα 1980, τ. Α, σ. 647*
2. Ένα τετάρτι ήταν περίπου 1900 τ.μ., Π.Γ.Ροντογιάννης, Α, σ.647
3. Πρόκειται για λίτρες βαριές, που κάθε μία ισοδυναμούσε με 477 γραμμάρια, Π.Γ.Ροντογιάννης, Α, σ. 648
4. Άγγελος Γ. Χόρτης, *Συμβολή στην οικονομική ιστορία της Λευκάδας (1684-1774), σ. 47-54*
5. Άγγελος Γ.Χόρτης, σ. 47-50
6. Άγγελος Γ. Χόρτης, σ.47-50
7. Atti papa Giovanni Dessalermo, 15 Νοεμβρίου 1724
8. Atti papa Giovanni Dessalermo, 7 Ιουλίου 1727
9. Atti papa Giovanni Dessalermo, 1 Ιανουαρίου 1728
10. Atti papa Giovanni Dessalermo, 18 Απριλίου 1734

Ένα χωριό που χάθηκε

■ Του ΣΠΥΡΟΥ Ν. ΒΟΥΚΕΛΑΤΟΥ

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένα όμορφο μικρό χωριό με πανέμορφη θέα το Ιόνιο πέλαγος, που το λέγανε Άν-Θόδωρο. Τα παραδοσιακά πέτρινα σπιτάκια του ήταν πνιγμένα στο πράσινο. Στην είσοδο του χωριού υπήρχε μια μικρή πλατεία. Στο κέντρο της υψωνόταν ένας αιωνόβιος πελώριος πλάτανος και δίπλα του μια γέρικη ελιά με μια μεγάλη κουφάλα στον κορμό της, που μπορούσε να κρυφτεί μέσα της ένα παιδί. Στο πάνω μέρος κοντά στον δρόμο, εκεί που σήμερα βρίσκεται ένα μικρό εκκλησάκι του Αγίου Παντελεήμονα, δέσποζε ένα μικρό πρώον των πεσόντων, που πάνω στη μαρμάρινη πλάκα του ήταν χαραγμένα τα ονόματα των πρώων του χωριού και στο κάτω μέρος έγραφε: «Έπεσον υπέρ πατρίδος 1912-1913». Αυτή η πλατεία ήταν το στέκι των ανδρών, ένα είδος υπαίθριου καφενείου. Εκεί συγκεντρώνονταν οι άνδρες τους καλοκαιρινούς μήνες μετά τον κάματο της σκληρής εργασίας και δροσιζόταν κάτω απ' την πυκνή φυλλωσιά του πλάτανου και πιάνανε το κουβεντολόι, καλαμπούριζανε, αστειεύονταν και σχολιάζαν τα προβλήματα της καθημερινότητας. Εκεί μαζευόμαστε και εμείς τα παιδιά και ξεσηκώναμε τον κόσμο με τα ξεφωνητά μας, παίζοντας κυνηγητό, κρυφτό, ξινιά μυσήθρα, μακριά γαϊδούρα, σάντε και άλλα παιχνίδια.

Στην άκρη της πλατείας ήταν η βρύση, το στολίδι του χωριού, που από τα δύο μεγάλα πέτρινα κανάλια της έτρεπε γάργαρο κρύο νερό. Εδώ ήταν το βασίλειο των γυναικών, που συχνά πηγαινοέρχονταν με τις μεγάλες χαλκωμάτινες τσέτζερες στο κεφάλι, για να τις γεμίσουν νερό. Εδώ ήταν το πλυτήριο όλου του χωριού, όπου οι νοικοκυρές έπλεναν τα καθημερινά τους ρούχα και τις μπουγάδες. Σ' αυτή τη βρύση πολλές φορές έρχονταν γυναίκες απ' τα γειτονικά χωριά Εξάνθεια, Κωμπηλιό και Δράγανο για να πλύνουν τα προίκια της νύφης, κυρίως μαλλιά, για να γεμίσουν το στρώμα και τα μαξιλάρια για το νυφικό κρεβάτι. Αυτό το πλύσιμο δεν ήταν σαν τα άλλα. Ήταν μια γιορτή. Οι γυναίκες έπλεναν και τραγουδούσαν τραγούδια του γάμου και κερνούσαν γλυκά και κουφέτα τους περαστικούς. Εμείς τα παιδιά δεν αφήναμε την ευκαιρία να πάει χαμένη και τρέχαμε στη βρύση, δίδαν να πιούμε νερό, για να μας κεράσουν κάνα κουφέτο.

Η παιδική μνήμη είναι πολύ ισχυρή και ο άνθρωπος, όσα χρόνια και αν περάσουν, δεν ξεχνάει γεγονότα και πρόσωπα που έζησε έντονα στην παιδική του ηλικία. Έτσι και εγώ θυμάμαι, σαν να είναι τώρα, όλα τα σπία και τους ανθρώπους, μικρούς και μεγάλους, με όλα τα χαρακτηριστικά τους, που ζήσανε σ' αυτό το χωριό τη δεκαετία του 1950, σα να έχω μια μεγάλη φωτογραφία μπροστά μου. Κάθουσα λοιπόν και μετρώ με τη σειρά ένα-ένα τα σπία και τους ανθρώπους τους και για να μη λαθέσω παίρνω μολύβι και χαρτί και λογαριάζω. Αρχίζω απ' το πρώτο σπίτι της κάτω γειτονιάς του μπάρμπα Θεωμά Βλαντή και φθάνω στο τελευταίο σπίτι της πάνω γειτονιάς του Πάνου Αχειμαστού και βρίσκω 18 σπία (οικογένειες) και 95

νοματαίους που κατοικούσαν σ' αυτά. Ανάμεσά τους ξεχώριζαν τα πανέμορφα κορίτσια, που κάθε Κυριακή και μεγάλη γιορτή φορούσαν τα γιορτινά τους και παρέες-παρέες τραβούσαν για τα Χορτάτα στην εκκλησία του Άν-Γιαννιού. Οι Χορτιώτες σαν τα αντίκρυζαν τα καμάρωναν και έλεγαν χαριτολογώντας: Πλάκωσε η Κιάφα, καθώς Κιαφιώτες έλεγαν τότε τους Άν-Θοδωριώτες.

Αυτό το μικρό χωριό έσφυζε από ζωή, ήταν γεμάτο κόσμο. Όλες οι οικογένειες ήταν πολυμελείς με πολλά παιδιά και με δομή αυστηρά παραδοσιακή. Κάτω απ' την ίδια στέγη ζούσαν μαζί παιδιά, γονείς, παπούδες, γιαγιάδες, νύφες και πεθερές. Οι γονείς από το πρωί ως το βράδυ δούλευαν σκληρά στα κτήματα για να τα βγάλουν πέρα, τα μεγάλα παιδιά πρόσεχαν τα ζώα και οι παπούδες και γιαγιάδες φρόντιζαν τα μικρά παιδιά και ασχολούνταν με τις δουλειές του σπιτιού. Η μικρή αυτή ανθρώπινη κοινωνία του χωριού ήταν αξιοζήλευτη. Όλοι ήταν μονιασμένοι και αγαπημένοι σαν μια οικογένεια. Οι σχέσεις τους ήταν ζεστές, ανθρώπινες κι ο ένας βρίσκονταν πάντα δίπλα στον άλλο να τον βοηθήσει, να του συμπαρασταθεί. Στις χαρές και στις λύπες συμμετείχαν όλοι μαζί. Στη λύπη για να συμπαρασταθούν και να απαλύνουν τον πόνο των λυπημένων και στη χαρά για να γιορτάσουν όλοι μαζί και να δώσουν έτσι μεγαλύτερη έκταση στο χαρμόσυνο γεγονός. Ο κόσμος άλλωστε λείπει: λύπη κοινή, λύπη μισή, χαρά κοινή, χαρά διπλή. Στις αγροτικές εργασίες ο ένας βοηθούσε τον άλλο. Όταν μια οικογένεια τελείωνε τις εποχικές δουλειές της, πρόθυμα έτρεχε να αιτάρει τον γείτονα στο θέρισμα, στο αλώνισμα, στον τρύγο, στο κουβάλημα και όπου αλλού χρειαζόταν. Μια μέρα, κατακαλόκαιρο, μετά το αλώνισμα, η μακαρίτισσα η μάνα μου πήγε στο αλώνι να κουβαλήσει τ' άχυρο. Σαν την είδαν οι γειτόνισσες είπαν: Η θεία Αγγελικούλα ρίχνει τ' άχυρο, πάμε να την αιτάρουμε. Και αμέσως πήρε από ένα παλιοσάντονο η κάθε μια και πήγαν στο αλώνι. Άπλωσαν τα σαντόνια δίπλα στο μεγάλο σμυρό με τ' άχυρο και τα γέμισαν. Έπιασαν τις τσούντες των σαντονιών σταυρωτά, τις δέσανε κόμπο και το φορτίο ήταν έτοιμο. Το φόρτωσαν στο κεφάλι και ξεκίνησαν. Τι ωραίο θέαμα να βλέπει κανείς πεντέξι γυναίκες στη σειρά, τη μία πίσω από την άλλη, με τον τεράστιο όγκο των σαντονιών με τ' άχυρο στο κεφάλι να βαδίζουν καμαρωτά με το κορμί λαμπάδα! Κρίμα που δεν είχαμε τότε φωτογραφικές μηχανές και κάμερες να απαθανάτισουμε τις όμορφες αυτές σκηνές. Στα δύσκολα εκείνα χρόνια, όταν μια νοικοκυρά ξέμενε από κάποια απαραίτητα τρόφιμα, με όλο το θάρρος χτυπούσε την πόρτα της γειτόνισσας και ζήτησε δανεικό ένα καρβέλι ψωμί, ώπου να τα ζυμώσει και να ψήσει, ένα πιάτο αλεύρι για να φτιάξει μια κουλούρα ή μια πίτα, ένα ροί λάδι και ό,τι άλλο της έλειπε.

Εκείνο όμως που έχει χαραχθεί βαθιά στη μνήμη μου είναι τα τρικούβερτα γλέντια που γίνονταν στις διάφορες γιορτές. Δύσκολα τα χρόνια στη δεκαετία του 1950. Οι άνθρωποι ζούσαν φτωχικά, όμως δεν το έβριζαν κάτω. Τραγουδούσαν, χόρευαν,

διασκεδάσαν. Η φτώχεια θέλει καλοπέραση, έλεγαν. Κάθε Χριστούγεννα, Πάσχα, Απόκριες και ονομαστικές γιορτές συγκεντρώνονταν μικροί και μεγάλοι, πότε στο ένα σπίτι πότε στο άλλο, και γλεντούσαν. Για το γλέντι δεν χρειαζόταν ιδιαίτερη προετοιμασία και προγραμματισμός. Όλα ήταν απλά, χωρίς μπουφές και μεζέδες. Μπόλικο κρασί, αμύγδαλα, καρδιά και σπερνά στις ονομαστικές γιορτές ήταν τα συνήθιστα κεράσματα. Τα περισσότερα γλέντια γίνονταν στο σπίτι του καλού μου γείτονα μπάμπη Στεφανή Βλαντή. Αυτή η οικογένεια είχε στο αίμα της το χορό και το τραγούδι. Ήταν γλεντζέδες. Όλοι τους, ο μπάμπη Στεφανής, η θεια - Κερασία και τα παιδιά η Ελιά, η Βδοκία και ο Φώτης, τραγουδούσαν κέφουρα. Θυμάμαι, η μακαρίτισσα βαβά μου Αννέτα έλεγε: Όλοι τους τραγουδούν ωραία, αλλά αυτή η μικρή Βδοκία έχει μια φωνή που τρυπάει το κεραμίδι. Γι' αυτό σε κάθε γλέντι ήταν περιζήτητη, αποτελούσαν την ορχήστρα. Έτσι πήραν και το όνομα: το συγκρότημα του μπάμπη Στεφανή. Τότε δεν υπήρχαν γραμμόφωνα, μαγνητόφωνα και κασετόφωνα. Τα τραγούδια ήταν ζωντανά, τραγουδούσαν οι τραγουδιστές και χόρευαν οι χορευτές.

Κάποια Χριστούγεννα, θυμάμαι, μετά το δείπνο, ήμασταν όλη η οικογένεια καθισμένοι γύρω από το αναμμένο τζάκι και περιμέναμε να σημάνει προσκλητήριο για το αναμμένο χριστουγεννιάτικο γλέντι. Ξαφνικά κάποια στιγμή, μέσα στην σιγή της χειμωνιάτικης νύχτας, ακούστηκε σ' όλο το χωριό η κρυστάλλινη φωνή της θεια-Κερασίας τραγουδώντας το «Ένας απτός καθόταν». Ε, αυτό ήταν. Το σύνθημα δόθηκε, το γλέντι θ' άρχιζε. Αμέσως απ' όλες τις γειτονιές μικροί και μεγάλοι ξεχύθηκαν στους δρόμους και σε λίγο το σπίτι του μπάμπη Στεφανή γέμισε κόσμο, άλλοι όρθιοι και άλλοι καθιστοί. Ο οικοδεσπότης με μια κανάτα κρασί στο ένα χέρι και δύο κρασοπέτρα στο άλλο έφερνε βόλτα και κερνούσε. Τα απλά τραγάρια της οικογένειας μαζί με το κροπάτι ήταν αρκετά για να ανάψει το γλέντι και να καεί το πελεκούδι. Σχηματίστηκε ο πρώτος κύκλος του χορού, η ορχήστρα (τραγουδιστές) πήρε τη θέση της και προφανώς, επειδή είχε πλούσιο ρεπερτόριο και γνώριζε όλα τα τραγούδια που κυκλοφορούσαν στην περιοχή, ρωτούσε τον πρώτο του χορού: τι θέλεις; Και αυτός έδινε την παραγγελία του. Οι πιο χορευταράδες, για να επιδείξουν τη χορευτική τους δεινότητα παράγγελλαν ένα

βαρύ τοάμικο την τιά, τον από ή κάτι ανάλογο. Το τραγούδι αντηκούσε σ' όλο το χωριό, ο χορός άρχιζε και από κάτω η γαλαρία χτυπούσε παλαμάρια και φώναζε: γεια σου ασίκη, μερακλή και άλλα τέτοια και γίνονταν πανζουρλιόμοι. Δεν έλειπαν βέβαια τα αστεία και τα πειράγματα και δημιουργούνταν μια εκρηκτική ατμόσφαιρα. Ανάμεσα στους πολλούς ήταν και ένα γενοσημολογικό, αγαθό ανθρώπινο, που δεν είχε καλές σχέσεις με το χορό. Τα κοριτσόπουλα, για να κάνουν χαβαλέ, τον τραβολογούσαν να τον βάλουν στο χορό. Παρά τις αντιδράσεις του τα κατάφεραν και τον έβρασαν πρώτο στο χορό και του είπαν το τραγούδι: Θα χορεύεις γέρο θέλεις δε θες και θα πεις τραγούδια για τις μικρές. Όλοι ξέσπασαν σε ένα παρατεταμένο χειροκρότημα και φώναζαν: Γεια σου Πάνο με το χορό σου. Και έγινε χαμός. Συνήθως ο κάθε χορευτής χόρευε δύο χορούς και αφού όλοι έβγαζαν τη σειρά τους αποχωρούσαν απ' το χορό και σπκωνόνταν άλλοι και σχημάτιζαν νέο κύκλο χορού. Όσο περνούσε η ώρα το κέφι όλο και φούντωνε, ο χορός και τα τραγούδια συνεχίζονταν όλη τη νύχτα με αμείωτη ένταση και το τρικυμώδες του χορού χριστουγεννιάτικο γλέντι κράτησε μέχρι τα ξημερώματα. Συχνά ανασύρω τις αποθηκευμένες αυτές παιδικές αναμνήσεις και νοσταλγώ τις όμορφες παλιές στιγμές.

Πέρασαν πολλά χρόνια από τότε. Οι εποχές άλλαξαν. Τη δεκαετία του '50 τα χρόνια ήταν δύσκολα. Οι Αϊθωδωριώτες, αν και δούλευσαν σκληρά απ' το πρωί ως το βράδυ, ζούσαν φτωχικά. Οι σχέσεις όμως μεταξύ τους ήταν εγκάρδιες, ανθρώπινες, ο ένας βοηθούσε τον άλλον, ήταν δεμένοι μεταξύ τους, ήταν άνθρωποι απλοί, καλόκαρδοι, φιλόξενοι. Τα σπίτια ήταν πάντα ανοιχτά για τους γείτονες, τους συγγενείς, τους φίλους, τους περαστικούς, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σήμερα, που οι άνθρωποι ζουν σε μια ιδιόμορφη μοναξιά. Είναι κλεισμένοι στο 'καβούκι' τους, δεν ενδιαφέρονται για το διπλανό τους, νοιάζονται μόνο για τον εαυτό τους. Άλλη νοοτροπία τότε, άλλη σήμερα. Αυτό το χωριό, στο οποίο γεννήθηκα και μεγάλωσα δεν υπάρχει πια. Τη δεκαετία του 1970 μεταφέρθηκε στα Χορτάτα, στην περιοχή γύρω από το Δημοτικό σχολείο. Τα παραδοσιακά όμορφα πέτρινα σπίτια που εγκαταλελειμμένα, ερειπωμένα, του καιρού χαλάσματα, μαρτυρούν ότι κάποτε εκεί υπήρχε ένα όμορφο χωριουδάκι, ο Άν-Θόδωρος.

Στον παλμό της χορτιώτικης γης: Γ'. Εναέρια εμπλοκή

■ Του ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΧΟΡΤΗ

Ο Ναννούσκος- έτσι τον βάπτισε ο ίδιος ο Βαλαωρίτης - ,εγγόνος του παγκόσμια γνωστού βάρδου Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, γέννημα -θρέμμα του νησιού κι αυτός, χαμογέλασε με όλα αυτά, πήρε τους χαιρετισμούς από ένα ζευγάρι πέρδικες που φτεράκιασαν από το διπλανό χαλκερό αμπέλι και, αφού ξεμάκρυναν με ασφάλεια πέρα στους στουρναρόβραχους με ίσια φτερά, πήραν κλίση με στροφή και προσγειώθηκαν με χάρη, ενώ στον ολοκάθαρο ουρανό ένα σμήνος αγριοπερίστερα, κωπηλατώντας γρήγορα, σταθερά, ανέβαιναν για βοσκή στα ορεινά, αγνοώντας τους κύκλους του γερακιού, που κατόπτευε να βρει στόχο για κάθετη εφόρμηση. Έτσι, τη μια έκανε κύκλους που μεγάλωναν και ανέβαινε και την άλλη έσιμιγε τις φτερούγες και κλίνοντας σε μικρή γωνία τα φτερά βουτούσε οβέλα κάτω, βλέποντας όμως πως δεν βόλευε ο στόχος, κλυδωνιζόταν , ισοζύγιαζε σώμα -φτερούγες και άλλαζε χώρο με μεγάλη ταχύτητα. Αφού αγωνίστηκε πολύ χωρίς αποτέλεσμα, άλλαξε πεδίο δράσης, ώσπου στον δρόμο του βρέθηκε ένας κόρακας. Το κοράκι, βλέποντας το ξεφτέρι, αιφνιδιάστηκε και θεώρησε την πτήση του παραβίαση του εναερίου χώρου του. Έτσι έκαμε έναν ελιγμό, ανυψώθηκε και του επιτέθηκε. Το γεράκι, αισθανόμενο τον κίνδυνο, κινήθηκε σαν αστραπή κάτω, ξέφυγε με μεγάλο κύκλο, ανυψώθηκε και, όταν βρέθηκε πάνω απ'τον κόρακα, στοχεύοντας κάθετα του επιτέθηκε. Το μαύρο πουλί ξέφυγε έξυπνα με περίτεχνο ελιγμό δεξιά -αριστερά -πάνω και ετοιμάστηκε για νέα αντιμετώπιση, με άλλαξε πορεία. Το ίδιο και το γεράκι. Κατάλαβαν και τα δύο μαχητικά πως ο αντίπαλος είναι δυνατός και επικίνδυνος. Η αερομαχία τελείωσε. Ο κόρακας

άλλαξε πορεία και κατευθύνθηκε στον πυκνόφυτο από πουνυράκια και βάτους εγκρεμό Κορακοφωλιά, εκεί που πασάριζαν και φώλιαζαν αλεπούδες. Έκανε κύκλους μέχρι πάνω ψηλά απ'τα σπίτια και προς τους κήπους με τα καλαμπόκια, προσπαθώντας να στοχεύσει έστρατημένο κοτόπουλο ή άλλο στόχο, ζωντανό ή ψόφιο. Το γεράκι πέρασε από την κοιλάδα Τραχωλαρές στην πλαγιά Παλιομάντη, στη λαγκαδιά Μελίδια και ημερίασε σε μίαν αμυγδαλιά στο ανέμεμο καταφύγιο Αϊ -Νικόλα με τα ψηλά πουνυράκια. Σε λιγότερο από ένα λεπτό σπκώθηκε και στο δέντρο με τους γαλάζιους σπόρους ακούστηκε ένα βουπτό και ένα δυνατό φύσημα. Το γεράκι έκαμε οριζόντια, χαμηλή πτήση και πέρασε μέσα στα κλαΡΙΑ. Μια απελπισμένη τσιριχτή κραυγή, ένα σπαρακτικό κλάμα πουλιού τρύπησε τον αέρα, που την ακολούθησαν άλλες επαναλαμβανόμενες οίμωγες απελπισίας και σήμαινε πως έφτασε η μοιραία ώρα του τέλους για το ανυποψίαστο πουλί, που κι αυτό έφαχνε για τροφή. Στο μομέντο, ανυψώθηκαν στον αέρα τα φτερά ενός αποτομάχου, του πιο μεγάλου από τα μικρά πουλάκια, που αποτελούσαν μαζί με τους γαλάζιους σπόρους της κοκοροβουθιάς στόχο και τροφή του. Μια μινιατούρα αποτού χάρη, για να συντηρηθεί το ξεφτέρι. Πιθανόν κάποιο μικρό πουλάκι γλύτωσε από τον αποτομάχο. Ο αιώνας κύκλος της ζωής, βίαιος, σκληρός, απρόβλεπτος. «Πόλεμος πατήρ πάντων», όπως έλεγε ο εφέσιος φιλόσοφος Ηράκλειτος. Όμως αυτός είναι ο σκληρός νόμος της ζούγκλας και το αρπακτικό αρκέστηκε σε ένα...

Κοινωνικά

Γεννήσεις - Βαπτίσεις: Καρτερούμε. Κάτι θα γίνει **Γάμοι:** Χαράς ευαγγέλια. Ο Μιχάλης Χόρτης του Θωμά (Κολοπατή) και της Αργυρώς και η Φειδά Δανάη του Θανάση και της Ρένιας τέλεσαν το γάμο τους το Σάββατο 24-06-2017 στο κτήμα Κεκρωπία στο Κορωπί. Ο Φίλιππος Ρήγας του Παναγιώτη και της Ακριβής Χόρτη (Κολοπατή) νυμφεύθηκε την Αγγελική Σκούρα του Χρήστου και της Μαρίας την Κυριακή 27-8-2017 στον Προφήτη ηλία Παιανίας. Στα νιόφωτα ευχόμαστε ολόθερμα «Βιον ανθόσπαρτον» και «Ας κρατήσουν οι χοροί» . **Γαμπρέ μας, κρίνε του μπαξέ ψηλό μας κυπαρίσι να τα χαρείς τα μάτια σου που διάλεξαν τη νύφη.**

Ο Φίλιππος και η Αγγελική

Ο Μιχάλης και η Αργυρώ

Συγχαρητήρια: Ο Βασίλης Χόρτης του Κωνσταντίνου και της Ευγενίας πήρε τον τίτλο του διδάκτορα από το πανεπιστήμιο του Μπίρμινγχαμ της Αγγλίας στις 12 Ιουλίου 2017. Το θέμα της διδακτορικής του διατριβής: «Καινούργιες θεραπείες στον καρκίνο των επιπεφυκιδίων». Μια βδομάδα αργότερα, στις 19 Ιουλίου 2017, πήρε το μεταπτυχιακό του από το Λαϊκό Νοσοκομείο ο αδερφός του Παναγιώτης.

Το θέμα της διπλωματικής του εργασίας: είχε ως άξονα τη Ρομποτική χειρουργική. Βασίλη και Πάνο, δεν σεμνύνονται μόνο οι γονείς σας για την πορεία σας και τις επιτυχίες σας αλλά και οι συγγενείς και φίλοι και όλη η Λευκάδα. Τα θερμά μας συγχαρητήρια.

Θάνατοι: Ο αγαπητός σε όλους Σωκράτης Αυλωνίτης του Ιωάννη και της Λάμπρος έφυγε από τη ζωή τον Ιούνιο τρέχοντος έτους και μετά από ένα μήνα τον ακολούθησε ο σύζυγός του Τασούλα. Αναπαύονται στο κοιμητήριο του Κόκκινου Μύλου. Ο Δάσκαλος και σπουδαίος πνευματικός άνθρωπος Νίκος Βλάχος, σύζυγος της Αντιγόνης Χόρτη και γιος του αείμνηστου παπα - Θεοδόση απ' την Εξάνθεια, έφυγε απ' τη ζωή στις 27 - 6 - 2017 και αναπαύεται στο κοιμητήριο της Εξάνθειας.. Ο συμπαθέστατος και ευγενικός Κλωντ Coiffier, γαμπρός του αείμνηστου γιατρού Παναγιώτη Χόρτη,έχασε τη ζωή του σε τροχαίο στην Εξάνθεια στις 18 - 8 - 2017 και αναπαύεται στο κοιμητήριο των Χορτάτων. Τον Ιούνιο του 2017 έφυγε από τη ζωή και ο εκπαιδευτικός Γρυβέλας Θωμάς, σύζυγος της Ελένης Τζεφρόνη, και αναπαύεται στο κοιμητήριο της Γλυφάδας. Τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια στους οικείους των θανόντων.